Glas zaveznikov

Leto I - Št. 136

Informacijski dnevnik A. I. S.

Cena 2 liri

TRST, ponedeljek 26. novembra 1945

UREDNIŠTVO: Via S. Pellico 8 - Telefon št. 93854 in 94448

OGLASI: Cena za milimeter višine (širina ena kolona): trgovski L. 7, mrtvaški L. 18 (osmrtnice L. 36), objave L. 9, finančni in pravni oglasi L. 12. V vsebini lista (tekstni oglasi) L. 12. Davek ni vštet. Plačljivo vnaprej. Oglase sprejema izključno: S. P. I., Società per la Pubblicità in Italia, Trst, via Silvio Pellico št. 4, tel. 94044. Cena posamezne številke L. 2 (zaostale L. 4). Rokopisov ne vračamo.

Svoboda misli

Trst, 26. novembra

Gospa de Staël, ki bi jo lahko imenovali «babico liberalizma», ker je bila prav pri rojstvu tega političnega gibanja — ki je dalo človeštvu v prejšnjem stoletju takšen zagon in postavilo nekatera neumrljiva načela: zasebno pobudo, svobodo tiska in govora, osebno varnost, nedotakljivost domovanja itd. — je prav kmalu uvidela, kam pelje Francijo Napoleonov režim.

Ta izredno nadarjena žena, ki jo svet pozna tudi kot Napoleonovega «nasprotnika št. 1», je že 1799 povedala resnico, ki bo ostala zapisana z njenimi besedami v zgodovini bojev človeštva za svobodo. Takrat ji je namreč prišel povedat Napoleonov brat Jožef, da je prvi konzul jako nezadovoljen z njenim opozicijskim zadržanjem. Ker spor med Napoleonom in gospo de Staëlovo še ni bil javen, je Napoleon spraševal: «Kaj prav za prav hoče gospa de Staëlova?»

«Za Boga, tu ni govora o tem, kaj hočem, temveč o tem, kaj mislim!» je odgovorila gospa de Staëlova. V svojih spominih je še dostavila, da Napoleon njenega odgovora verjetno ni razumel, kajti bodoči francoski cesar se je «vedno zmotil samo v poštenosti oseb in narodov».

Francoski avtokrat ni mogel razumeti, kako to, da so še ljudje na svetu, ki jim niso zadosti samo tvarne dobrine, temveč hočejo tudi «misliti»: hočejo imeti svobodo misli, tiska, besede; hočejo živeti svoje duhovno življenje in ne tistega, ki jim ga je diktator uradno predpisal, dovolil, uravnal ali usmeril. Napoleon tega ni razumel in tudi ni vedel, da so takšni ljudje na svetu.

Seveda, v tistih časih je začelo človeštvo šele poizkušati, kako bi mogel vsak posameznik — in ne samo privilegirani sloji, ki so bili na ali pri oblasti — živeti svoje zasebno duhovno življenje. Potrebna je bila še dolga pot, da je vsak posamezni človek prispel do duhovne zrelosti dvajsetega stoletja, ki ga je pokojni ameriški predsednik Roosevelt imenoval «stoletje navadnega človeka».

Najnovejša zgodovina nam je pokazala, da je ta «duhovna zrelost» pri marsikaterem narodu še zelo zelena, dočim pri nekaterih o njej sploh ne moremo govoriti. Pojavi Napoleona III., Viljema II. in drugih manjših avtokratov so razumljivi, ker takrat ljudska politična izobrazba še ni tako napredovala in so bile tvarne sile, ki so dvignile takšne diktatorje, mnogo močnejše od prebujajočih se duhovnih sil vsakega posameznika v narodu.

Veliko težje je razumljiva množična obsedenost, ki smo jo videli pri fašizmu in nacizmu. Kako je vendar mogoče, da so lahko nacistični voditelji tako dolgo imeli skoro nedeljeno podporo nemškega naroda? Ali je Evropa še tako «duhovno nezrela», da se ni mogla otresti diktatorskih režimov?

Človek bi moral biti pesimist, ko odgovarja na ta vprašanja. Toda v skromno uteho mu je, če primerja sodobne diktatorje z Napoleonom. Medtem ko francoski diktator še ni mogel razumeti gospe de Staëlove, ko je dejala, da hoče «misliti» svobodno, so nacistični in drugi voditelji bili že v mnogo težjem položaju: vedeli so prav dobro, da je v njihovih narodih veliko ljudi, ki se ne zadovoljujejo samo s tvarnimi dobrinami, ampak si želijo tudi duhovne svobode. To svoje spoznanje so izkoristili tako, da so nekaterim ljudem dali duhovna dražila v obliki nacionalizma ali izrojenega socializma, druge pa, ki jim niso klonili, so preganjali, zapirali in jim onemogočevali življenje z veliko večjo korenitostjo, kakor je to delal Napoleon.

Še veliko lažji so si naredili posel Japonci, ki so v svoji azijatski mentaliteti vnesli v cesarski kazenski zakonik celo člen, po katerem je bil kazniv vsak človek, ki ima «slabe misli». Razumljivo je, da je imel takšne «slabe misli» po njihovem tolmačenju vsakdo, ki ni klonil pred nasiljem vladajoče klike.

Vsi ti sodobni diktatorski režimi so se bali, da bi ljudje mislili svobodno. Zato niso samo pasivno onemogočali izrazov svobodnega mišljenja. To je bila glavna Napoleonova taktika, ki je zatrl svobodo tiska. Razen tega pa so morali diktatorji v 20. stoletju ljudi tudi aktivno zvajati s poti svobodnega mišljenja. Dajali so jim vse mogoče vrste opravil v njihovem prostem času, včasi resna, včasi zabavna, ki so imela namen ljudem vzeti prosti čas, v katerem bi se pojavila «nevarnost», da bi začeli misliti. Kdor dosti premišljuje, je po njihovem naziranju nevaren človek, kajti njegove misli lahko postanejo svobodnejše in ne več vistosmerjene z uradnim tokom.

Tu je vprav pomen demokratičnega načina življenja: vsak človek, vsak «navadni človek», mora imeti priliko, da svobodno premišljuje in svoje misli lahko pove ali zapiše brez nevarnosti pred kakšnim samosilniškim preganjanjem. Dokler ne bo človeštvo postalo tako duhovno zrelo, da bo onemogočilo posameznim pustolovcem zatiranje demokratičnih svoboščin, ne bo miru in sreče na svetu. Svoboda misli pa je ena izmed demokratičnih svoboščin.

PRIMOŽ BREDNIK

DAMASKINOS OSTANE

Nadškof preklical odstop - Konec tiskarske stavke - Ukaz o novih policijskih ravnateljih

Atene, 26. novembra

Grški regent, nadškof Damaskinos, je umaknil svojo izjavo o odstopu. Videti je, da se je odločil regent za ta korak po nasvetu britanskega poslanika sira Reginalda Leeperja, s katerim je v soboto in nedeljo razpravljal.

Reuter poroča nadalje, da je prevzel vodstvo liberalne stranke polkovnik Sojokles Venizelos, bivši grški ministrski predsednik in sin pokojnega republikanskega voditelja Eleuterios Venizelosa.

Atenski dnevniki so pričeli spet izhajati, ker so povišali stavcem na podlagi začasne pogodbe mezde za 75%. Grška vlada bo podprla te poviške stavkujočim v pričakovanju končnega sporazuma z lastnimi sredstvi.

BBC poroča, da je nova grška vlada, ki ji predseduje Sophoulis, dobila zagotovilo, da jo bosta podpirala EAM in Glavna delavska zveza. Noben član EAM-a ni minister v novi vladi. V sporočilu, v katerem zagotavlja Sophoulisovi vladi svojo podporo, je EAM pozval novo vlado, naj nadaljuje s svojim programom in naj se ne ozira na ovire, katere ji delajo monarhisti.

Stranka je v svojem poročilu, da bo nudila podporo vladi, pojasnila svoje stališče ter izjavila, da predstavlja poslanica grškega kralja Jurija «odkrito napoved državljanske vojne».

Nova grška vlada pod predsedstvom Temistokla Sojoulisa je izdala odredbo, po kateri bodo odstavili vse člane policije in orožništva, ki so se politično udejstvovali. Vlada je tudi izdala poročilo, v katerem izjavlja, da je prevzela oblast v času, ko je narod plen gospodarske zmede in notranjih neredov.

Podtajnik angleškega zunanjega ministrstva Hektor McNeil je sporočil, da se je nova grška vlada obvezala, da bo razpisala volitve za marec 1946.

V današnjem razgovoru z grškimi in tujimi časnikarji je McNeil trdil, da se Velika Britanija nikakor ni vmešavala v grška politična vprašanja, o čemer je tudi nihče ni nič vprašal; McNeil je dodal, da sta sprejela sklep za triletno odgoditev plebiscita o usodi kraljevine grški regent in grška ustavna vlada in ne Velika Britanija.

Veliko Britanijo — je nadaljeval MacNeil — so samo vprašali, če bi bila pripravljena podpreti grško vlado, ki je sprejela kot del svojega obnovitvenega programa sklep o odgoditvi plebiscita. «Slovesno prisegam — je dodal podtajnik — da med bivanjem v Grčiji nisem dajal nikakih prednosti posameznim osebam, razredom ali strankam. Nisem proti nikaki vladi, naj bo sestavljena kakor koli. Mi se zanimamo edino za obnovitveni načrt Brčije».

IZ JUGOSLAVIJE

Osrednja volivna komisija je objavila konče izide volitev v narodno skupščino: od 8,383.455 volivcev se je volitev udeležilo 7, 432.471, to je 88%. Skupna lista kandidatov narodne fronte je dobila 6,725.049 glasov ali 90.05%. V skrinjice brez liste je glasovalo 707,422 ali 9.05% volivcev. Za dom narodov je glasovalo 7,413.214 ali 88.6%, za listo narodne fronte 6,574.975 ali 88.6% in 838.239 ali 11.3% za skrinjico brez liste.

Sava Kosanović, minister za informacije in bivši glavni tajnik Samostojne Demokratske Stranke, je napadel dr. Ivana Subašiča, bivšega zunanjega ministra in člana Hrvatske Kmetske Stranke, v glasilu «Borba», osrednjem listu komunistične stranke Jugoslavije, zaradi njegovega odstopa, češ da bi bil moral to storiti že davno prej, ne šele neposredno pred volitvami; takrat bi mogel v mnogo večji meri ugodno vplivati na ureditev in razvoj demokratičnih sil v državi.

Poštni promet so obnovili z vsemi evropskimi državami razen z Avtrijo, Nemčijo in Španijo. V prometu z Italijo so dopustna samo sporočila zasebnega, ne pa trgovskega značaja. V prometu z Bolgarijo velja tarifa za notranji promet. V prometu s SSSR velja tarifa za promet s tujino in dodatek din 4.— za letalsko pošto, ker se pošiljke drugače ne odpravijo. V področje A in področje B Julijske krajine so dovoljene vse poštne pošiljke, razen odkupnih, po notranji tarifi. Brzojavni promet s temi področji je odprt po notranji tarifi.

Kolektivne pogodbe med delavci in delodajalci po poročilu komunističnega lista «Borba» zdaj sklepajo zelo hitro. Prej so bile te pogodbe vedno predmet spora z delodajalci, ki so uživali prednost pri državnih oblasteh.

Zasedanje pripravljalnega odbora ustanove Združenih narodov

Sedež bodoče ustanove - Način glasovanja - Objava zaključkov javnosti

London, 26. novembra

Pripravljalni odbor za ustanovo Združenih narodov se je sestal na četrti sestanek, da bi ustvaril stalno mednarodno organizacijo za vzdrževanje miru. Prvi korak v tem smislu so napravili zunanji ministri Združenih držav, Velike Britanije, Sovjetske zveze in Kitajske leta 1943 v Moskvi; drugi korak leta 1944 v Dumbarton Oaksu blizu Washingtona, kjer so položili temelje za listino Združenih narodov, in tretjič so se sestali letos v San Francisku, ko so izdelali listino Združenih narodov, da bi jo predložili v odobritev vladam, ki so članice organizacije Združenih narodov.

Eden izmed najvažnejših ukrepov, ki jih bo preučaval odbor je izbira stalnega sedeža organizacije Združenih narodov. Poročajo, da Angleži žele, da bi bil sedež v Evropi. Toda izvršni odbor je proti temu mnenju in želi, da bi bil sedež v Združenih državah. Zastopniki več kot 20 ameriških držav se potegujejo za to čast.

Na sedanjem zasedanju zastopa Združene države v odsotnosti rednega ameriškega delegata Edvarda R. Stettiniusa, njegov namestnik Stevenson, tajnik ameriškega zunanjega ministrstva.

Po sestanku plenarnega odbora se je sestal izvršni odbor pripravljalne komisije, ki je sestavljen iz 14 narodov, toda ni mu uspelo dogotoviti svojega pripravljalnega dela in se bo zato v ponedeljek ponovno sestal.

Odbor je odobril sovjetski predlog, po katerem bi bila potrebna pri glasovanju v odboru za vprašanja temeljne važnosti dvetretjinska večina in navadna večina za vprašanja postopka. Odbor je razen tega odobril predlog, ki predvideva, da morajo objaviti sklepe odbora javnosti razen v izrednih primerih. Zedinili se je razen tega v tem, da bodo objavili dokumente v petih jezikih: angleškem, francoskem, španskem, ruskem in kitajskem.

Govor Noela Bakera

Britanski državni minister Philip Noel Baker, začasni predsednik pripravljalne komisije Združenih narodov, je pri otvoritvi plenarne seje odbora, ki je trajala komaj uro izjavil, da o vprašanju za nadzorstvo nad atomsko energijo lahko razpravljajo pred sestankom Združenih narodov.

Minister je izjavil: «Brez dvoma je dolžnost vlad vseh držav sveta do svojih narodov podvzeti potrebne ukrepe za nadzorstvo nad znanstvenimi odkritji. Atomsko energijo morajo nadzorovati, sicer bi povzročila konec naše civilizacije. Dodal je, da je smešno in nesmiselno misliti, da bi si kakšna država na svetu mogla želeti drugo vojno in se na njo pripravljati. Noben narod ne bi dovolil svoji vladi povzročiti drugo vojno».

Na današnjem otvoritvenem sestanku je govoril razen Noel Bakerja, samo belgijski zunanji minister Paul Henri Spaak, ki je odgovoril britanskemu ministru, da je vesel njegovega govora, v katerem je ta izrazil, da je uspeh organizacije Združenih narodov neobhodno potreben.

Ponesrečen samomor

Bivši japonski ministrski predsednik Tojo, eden izmed največjih japonskih vojnih zločincev, je poskusil izvršiti samomor, ko so se njegovi hiši približali ameriški častniki, da ga aretirajo. Takojšnji posег ameriškega zdravnika je rešil življenje težko ranjenemu vojnemu zločincu, da bo lahko stopil pred vojno sodišče, ki ga bo sodilo za zavratni napad na ameriško oporišče Pearl Harbor in za druga zločilnska dejanja.

Vrata v Mandžurijo

Čete osrednje vlade zasedle Hulutao, pristanišče za izkrcavanje v Mandžuriji

Čungking, 26. novembra

Kitajski komunistični vodja Čuo En Lai, ki vodi pogajanja z nacionalisti, je odpotoval v pokrajino Yenan, kjer je sedež komunističnega glavnega stana in se bo spet vrnil na nadaljna pogajanja.

Nacionalistični tisk poroča, da so vladne čete zavzele mandžursko mesto Hulutao. Tako so se polastile prvega pristanišča za izkrcanje čet in zalog v Mandžuriji.

V Šanghaju je general Albert C. Wedemeyer, poveljnik ameriških sil na Kitajskem, izjavil na tiskovni konferenci, da ne bo mogel noben oddelek ameriških čet vstopiti v Mandžurijo in da so že odpoklicali osebje ameriške obveščevalne službe, ki so ga poslali tja po japonski predaji. Wedemeyer je sporočil, da je osrednja kitajska vlada zahtevala prevoz svojih čet v Mandžurijo z ameriškimi ladjami. Dodal je, da bo vlada v Washingtonu preučila to zahtevo, da pa do zdaj še ni dala nobenega odgovora.

Kakor poroča danasnji neodvisni časopis «World Daily News» je 12. vladni armadni zbor okrog 193 km v notranjosti južne Mandžurije in je praktično obkolil mesto Čin Cev, ki leži 64 km severovzhodno od strateškega pristanišča Hulutao.

Časopis poroča, da je dospel v Mukden general Ču Toh višji poveljnik vseh komunističnih oboroženih sil. Predvidevajo, da se komunisti pripravljajo na odločilni odpor v Mukdenu. List piše, da znasa število komunističnih oboroženih sil v severovzhodni pokrajini 200 tisoč dobro opremljenih mož, ki pa niso zadostno izvežbani.

Časopisna poročila poročajo, da so oklepne edinice osrednje kitajske vlade obkolile važen železniški vozel pri Činhsienu (Činčov) v jugozahodni Mandžuriji, ob glavni železniški progi Peking - Mukden.

Neko drugo poročilo pravi, da bo tamkajšnja komunistična posadka poiskušala izprazniti kraj po pomorski poti.

Dva neodvisna čungkingška časopisa poročata, da se vrše kitajsko-sovjetska pogajanja brez ovir in so odnošaji med Kitajsko in Sovjetsko zvezo odlični.

General Albert C. Wedemayer, poveljnik ameriških sil v severni Kitajski, je izjavil, da bodo ameriški mornariški strelci ostali v severni Kitajski, kjer bodo nadaljevali z razoroževanjem japonskih edinic.

Razen tega je dejal, da so ameriški vojaki na Kitajskem samo zaradi razoroževanja in repatriacije japonskih vojakov ter dodal, da bo ta naloga najbrže končana v šestih ali osmih mesecih.

V Pekingu so javili, da so ameriški in kitajski uradniki odločili repatriirati razorožene Japonce iz tega področja tako, da bodo pošiljali iz tangkuške in tsingtaoške luke približno po 3000 vojakov na dan.

Volitve v Avstriji

Nadzorstvo zasedbenih oblasti - Velika udeležba v prvih urah - Miren potek

Dunaj, 26. novembra

Po poročilih agencije Reuter kažejo vesti, ki so prispele iz Bregenca, da je katoliška ljudska stranka dosegla na Predarlskem odločilno zmago. Vest pravi, da je katoliška ljudska stranka dobila 70 odstotkov, socialisti 28 odstotkov in komunisti 2 (dva) odstotka oddanih glasov.

Dunajska radijska postaja je poročala, da je bil naval na nekaterih voliščih tako velik, da so morala ostati odprta tudi preko določenega časa.

Voditelji strank so izjavili, da bodo še nadalje podpirali koalicijsko vlado, ne glede na izid nedeljskih volitev, ker je to nujno potrebno za obnovo Avstrije.

Ob prvih svobodnih volitvah, ki jih je včeraj doživela po petnajstih letih Avstrija, so že v prvih jutranjih urah opazili močan dotok volivcev na volišča. Na Dunaju je do opoldne glasovalo 70 odstotkov volivcev. Poročila, ki so do večernjih ur prispela na Dunaj, pravijo, da je v južni Avstriji glasovalo povprečno po 60 odstotkov volivcev.

Na Dunaju ni bilo nikakih nemirov, vendar so po cesti patrulirale zavezniške čete in oklepni vozovi.

V Spodnji Avstriji so bile na razpolago sovjetske prevozne radijske postaje, ki so takoj javljale vse podrobnosti o volitvah na Dunaj. Podobnoslužbo so opravljali tudi v britanskem zasedbenem področju. Neka Reuterjeva brzojavka iz železniškega križišča Beljaka poroča, da je do opoldne glasovalo 30 odstotkov volivcev in da so opazili naklonjenost komunistom.

Zadnji dnevi volivnega boja so potekli mirno razen posameznih spopadov majhne važnosti. Vlada je ponudila za dan volitev posebna policijska ojačenja, toda vsi dunajski okrajі so ojačenja odklonili. Težko je bilo o izidu volitev kar koli predvideti, ker je 61 odstotek volicev bilo ženskih in ker je število volivcev za 400.000 nižje kot pri volitvah 1930.

Prve izide je objavil v nedeljo zvečer obveščevalni urad BBC za Avstrije, ker je Zavezniška nadzorstvena uprava prepovedala ponoči objavljati izide volitev. Zaradi tega menijo, da ne bo mogoče izvedeti končnega izida pred sredo tedna.

IZ SLOVENIJE

«Vestnik mariborskega okrožja» je objavil članek pod naslovom «Izdajalce pred ljudsko sodbo!», v katerem pravi, da je «v radgonskem in lendavskem okraju OF 11. novembra ostala v manjšini, pa tudi v okrajih Maribor levi breg in Ljutomer je rezultat vidno slabši kot drugod v Sloveniji. V manjši meri je reakcija zbegala ljudstvo v ptujskem okraju, le deloma pa v okrajih Maribor desni breg in Murska Sobota. Slovenskemu in državnemu povprečju pa sta se najbolj približala okraja Prevalje in Maribor mesto». Isti list poroča, da se «kulturbundovci sprehajajo se tu pa tam po Štajerskem in Koroškem in po slovenskem Mariboru. Še se sprehajajo po mestu, kjer so tako neusmiljeno streljali slovenske talce, po mestu, odkoder so gestapovci po njihovem priporočilu in z njihovim odobravanjem vozili slovenski živelj transport za trasportom v Srbijo, na Hrvatsko in drugam». Zato jim ostaja «pot iz stanovanj v pokoro za izdajstvo in druge grehe». O volitvah na Portugalskem piše list, da se je «kljub najhujšemu policijskemu terorju 60% volivcev abstiniralo».

Avstrijskih volitev se niso udeležili tisti Slovenci, ki so bili organizirani v «Osvobodilni fronti». Volitve za avstrijski parlament na vsem avstrijskem ozemlju so bile razpisane z odobritvijo Nadzorstvenega sveta za Avstrijo, v katerem so zastopane sovjetske, angleške, ameriške in francoske oblasti, ki so potek in izide volitev nadzirale.

Iz Brišljina pri Novem mestu poroča dopisnica Mimi Vovk, da je volivec Kastelic Franc, ko je deset ur po glasovanju umiral, izrekel svoje zadnje besede: «Umiram v republiki!»

Padec italijanske vlade

Odstop liberalnih ministrov podrl italijansko vlado
Velik odmev v vrstah narodno-osvobodilnih odborov

Rim, 26. novembra

Ministrstvo za kraljevi dom je izdalo naslednje uradno poročilo o odstopu Ferruccia Parrija kot predsednika italijanske vlade:

«Kraljevi regent je v soboto ob 21.30 sprejel na Kvirinalu predsednika ministrskega sveta, Ferruccia Parrija, ki je podal odstop vlade, kateri je predsedoval. Kraljevi regent si je pridržal pravico do odločitve. Kot je običaj, bo vlada še nadalje opravljala upravne posle. Regent bo jutri pričel s posvetovanji».

V nedeljo dopoldne je kraljevi namestnik začel s posvetovanji. Po običaju je ob 9.30 najprej sprejel predsednika senata, grofa Della Torretta in predsednika narodne konzulte grofa Sforzo, ki sta zapustila Kvirinal ob 10.15. Kmalu po 10.20 uri je kraljevi namestnik sprejel ministra Ruinija, tajnika delavske demokracije. Razgovor s njim je trajal do 10.50 ure. Sledila so posvetovanja s tajniki drugih strank.

V Rimu je prišlo do manifestacij v korist vlade narodno-osvobodilnega gibanja šestih italijanskih glavnih strank: liberalne, krščansko-demokratske, akcijske, delavske demokracije, socialistične in komunistične. Večja skupina manifestantov, ki se je zbrala pred sedežem narodno-osvobodilnega odbora na Trgu sv. Apostolov, je šla pred palačo Viminal, kjer je ministrsko predsedstvo, ter vzklikala vladi narodno-osvobodilnega odbora. Zastopstvo manifestantov je sprejel bivši ministrski predsednik Parri.

Tudi narodno-osvobodilni odbor v Napolju je sprejel resolucijo, v kateri poziva, naj bi se združile vse demokratične in antifašistične sile». Resolucije so sprejeli tudi delavci največjih napoljskih podjetij, ki zahtevajo vlado ljudske volje, ki naj bo izraz osvobodilnih odborov. Na predlog socialistične in komunistične stranke so imeli v nedeljo shode v vseh občinah pokrajine.

Izjave strank

Začasni odbor levičarske skupine delavske demokratske stranke je dal izjavo, v kateri zagovarja demokratično in laburistično politiko, ki jo je stranka kot levičarska vedno zasledovala. Odbor vabi vodilne činitelje stranke, da jasno sledijo po tisti poti, ki se strinja z načeli stranke, tudi pri rešitvi vladne krize. Napravijo naj potrebne korake, da pride do osredotočenja demokratičnih sil, ki morejo zagotoviti svobodo zborovanja ob priliki volitev ustavodajne skupščine. Izjava poleg tega poziva tudi ostale levičarske stranke, da storijo podobne ukrepe, da pride do zaželenega osredotočenja demokratičnih sil.

Tajnik liberalne stranke odvetnik Cattani je izjavil dopisniku «ANSA»: «Zgodil se je dogodek, ki se je popolnoma drugače razvil, kot je liberalna stranka pričakovala. Grožnje s skrajne desnice in skrajne levice, ki sta obe tuji koaliciji strank in duhu koalicije, so skušale na razne načine prevreči pomen liberalnega delovanja. Izraziti moram obžalovanje, da so ljudje in celo koalicijske stranke prostovoljno sodelovale z ljudmi, ki so takšne grožnje širili in kljub temu so se zmotili. Liberalna stranka hoče samo to, kar je jasno in uradno izjavila, to je, rešiti koalicijo na edini mogoč način, to je s pomirjenjem duhov in z večjo učinkovitostjo vlade».

Pojasnilo predsednika Parrija

Na seji osrednjega narodno osvobodilnega odbora je v soboto ministrski predsednik Parri dal pojasnilo o razvoju dogodkov:

Naloge vlade, ki jo je sestavil meseca junija, so bile sklicanje ustavodajne skupščine, obnova države, priprava in obramba miru za Italijo. Politika vlade je bila jasno naslonjena na levičarske stranke. Mnoge težave, ki so bile izven dosega italijanska vlade, so ovirale njeno delo. Priznava upravičenost nekaterih očitkov, ki jih je navedla liberalna stranka, vendar pa so liberalci odstopili kljub njegovemu poskusu, da bi stranke med seboj pomiril. V vseh članih vlade je čutil strah pred neko fašistično nevarnostjo, ki nasprotuje skupščino bi levičarska ali desničarski elementi izvedli prevrat, bo morala vlada izvajati demogoško politiko do delavskih mas, ali pa ne bo ostala niti dva tedna na oblasti. O nezaupanju zavezniških krogov in tujine je rekel, da so ti krogi takšno nezaupanje sami zanikovali. Vzrok za nezaupanje do italijanske vlade je njena nestalnost. Pred volitvami v ustavodajno skupščino bi levičarska ali desničarska vlada pomenila uvod v državljansko vojno. Nezaupanje v Londonu in Washingtonu je dokaz, da je italijanska vlada krhko pročelje, za katerim se skrivajo sile, ki so fašističnega naziranja in duha, kar kaže pomanjkanje življenjske sile italijanskega antifašizma. Zato ne pomeni sedanje stanje navadne ministrske krize, ampak globoko politično krizo».

Na izvajanja ministrskega predsednika Parrija je kratko odgovoril De Gasperi, zunanji minister ter voditelj krščansko-demokratske stranke, ki je prisotne novinarje opozoril, da njegova stranka stremi za obrambo demokracije v Italiji.

Zadnji izidi avstrijskih volitev

Na Dunaju socialno-demokratska večina
Na podeželju si delita vodstvo katoliška in socialno demokratska stranka

Dunaj, 26. novembra

Najnovejše vesti o izidu volitev na Dunaju pravijo, da je dobila avstrijska socialno-demokratska stranka 527.000 ali 58% glasov, katoliška ljudska stranka 311.000 in komunistična 74.000 glasov. Po dospelih vesteh je videti, da so socialni demokrati dobili večino tudi v Gradcu na Štajerskem. V Zgornji Avstriji, na Predarlskem, Solnograškem in Tirolskem je dobila večino katoliška ljudska stranka, kateri sledi socialno demokratska. Popolnoma so propadli komunisti. Tudi na Spodnjem Štajerske, Koroškem so dobili večino socialni demokrati in katoliška ljudska stranka. Volitev se je udeležilo približno 90% volivcev.

ZAPISKI

Vojna in mir

BERTRAND RUSSELL

Bertrand Russell je angleški znanstvenik in filozof, ki izhaja iz plemiške rodbine, četudi zaradi svojega levičarskega razpoloženja ne uporablja plemiškega naslova, na katerega bi imel pravico. Njegovi nazori so vedno predhajali razvoju dogodkov ter so bili marsikomu neprijetni, zaradi česar je bil Russell pogostoma izpostavljen napadom. Članek, ki ga prinašamo, kaže njegovo realistično gledanje na razvoj svetovne politike.

Sovjetska vlada nima prav nobenega razloga, da bi gojila simpatije ali zaupanje v Angleže, toda prav tako je res, da tudi mi nimamo prav nobenega razloga, da bi gojili simpatije in zaupanje v sovjetsko vlado.

Današnje težave imajo svoj izvor v sovjetskem imperializmu. Vem, da to mnogi zanikujejo. Pravijo, da je imperializem ena izmed posledic zasebnega kapitalizma. Ker pa so v Rusiji zasebni kapitalizem odstranili, ne more v tej deželi biti nobene vrste imperializma. Dejstva pa nasprotujejo takšnemu teoretičnemu dokazovanju. Rusija si je prilastila vzhodni del Poljske, baltske države in je postavila sebi podrejene vlade na Poljskem, v Bolgariji in Romuniji, zahteva Port-Arthur in soudeležbo na železnicah v vzhodni Kitajski. Kaj je vse to, če ne imperializem? Toda ruske zahteve se ne končujejo že s tem. Zdaj prihajajo na dan stare zahteve na škodo Turčije in Perzije: dvomi so tudi o sovjetskih namerah v vzhodni Nemčiji. Ogromno sovjetsko vojaško silo zdaj drži nazaj atomska bomba, toda kmalu bo imela brezdvomno tudi Rusija prav tako dobre ali slabe atomske bombe, kakor so tiste, ki jih imajo Američani; takrat pa bo res lahko izbruhnila uničujoča vojna. Takšnemu bedastemu koncu bi se bilo treba resnično izogniti, toda kako?

Ne verjemem, da je mogoče ohraniti stalno mir s pomirjevalno politiko in popuščanjem, kakršno smo vodili pri Nemčiji do Monakovega in še pozneje. Podobna politika povzroča, da nasprotna stranka stalno zvečuje svoje zahteve, dokler ne pridemo do točke, ko uvidimo, da je nadaljuje popuščanje nemogoče ali nespametno; tedaj pa pride do vojne pod pogoji, ki so postali zaradi prejšnjega popuščanja še bolj neugodni. V primeru Rusije bi prišlo do takšne točke tedaj, kadar bi skušala uvesti z nezakonitimi sredstvi komunistično vlado v Franciji. To, kar rabimo, ni prazno popuščanje, ampak jasna politika, ki mora pokazati na tiste točke, katere imamo za življenjsko važne in preko katerih ne nameravamo popuščati.

Po mojem mnenju moramo pustiti Rusiji svobodne roke v vzhodni Evropi (ne v Grčiji in Turčiji) iz razloga, ker tam ne moremo učinkovito nastopati, toda kot protiuslugo moramo preprečiti zagotovilo za varnost naših koristi v Sredozemlju. V tem obsegu je videti, da so interesna področja, kakor so sama na sebi nezaželena, vendar v tem primeru neizogibna. Toda našo osnovno politiko morajo voditi načela, ne pa interesi narodne moči.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Perzijski nemiri in Združene države

London, 26. novembra

Poročila iz Washingtona pravijo, da so Združene države zahtevale od Sovjetske zveze pojasnila o razvoju dogodkov v severni Perziji. Nekakšen ljudski zbor v Aserbejdžanu zahteva popolno samoupravo za pokrajino v okviru perzijske države.

Aretacija jugoslovanskih častnikov v Rimu

London, 26. novembra

BBC poroča, da je javila agencija «Associated Press» iz Rima, la je ameriška policija aretirala različne bivše jugoslovanske častnike, ki so obtoženi, da so neopravičeno izdajali uradne listine. Med aretiranimi je tudi podpolkovnik Vukotič, katerega jugoslovanska vojna misija v Rimu označuje kot enega izmed članov jugoslovanske opozicije proti maršalu Titu v Rimu.

Izjave katoliškega primasa

Beograd, 26. novembra

Na sestanku črnogorske narodne osvobodilne fronte v Cetinju je dr. Nikola Dobrečić, nadškof v Baru in srbski katoliški primas, izjavil: «Zvest disciplini katoliške cerkve sem moral prisostvovati sestanku škofov, ki je bil v Zagrebu 20. septembra 1945. Upri sem se odločno pastirskemu pismu, ker to ne odgovarja interesom našega ljudstva in narodno osvobodilnemu gibanju, kateremu pripadam. Odklonil sem podpis pisma in nisem dovolil, da bi ga prebrali v moji škofiji.

Socializacija Evrope

New York, 26. novembra

Hewlett Johnson, canterburyski dekan, je izjavil, da predvideva socializacijo Evrope v desetih letih, kakor tudi bodočo socializacijo Združenih držav. Dejal je, da opaža povsod močno socialistično težnjo, ter podčrtal, da gospodarska stiska vodi evropske narode v socializacijo, tudi Anglija ni izključena.

PRESTOLNICE NA PRAGU MIRU

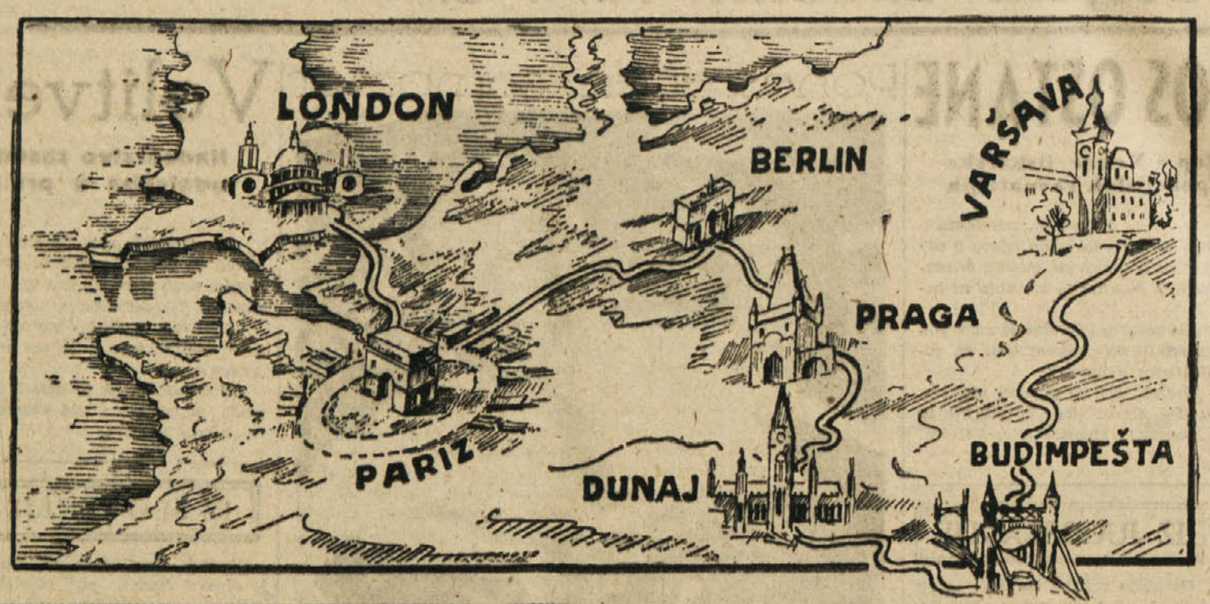

LONDON

Ko začne na londonskih trgih z dreves odpadati listje, uživajo Londončani še nekoliko dni poznega poletja. Zrak je svež in suh. Jutra na deželi pa so že meglena. Keatsov «letni čas megle in zrelega obilja» je zdaj, ko je pospravljena žetev, dobra označba. Vaške cerkve so okrašene s klasjem, jabolkami, cveticami in celo s čebulo. Proslavljajo namreč praznik žetve, ki ga praznujejo zdaj — v času racioniranja — z resno zahvalo, ker vedo, kaj pomeni, če preti lakota. Fantje na koru prepevajo staro hvalnico: «Vse je pospravljeno, zdaj se lahko začnejo zimski viharji». Radi bi vedeli, kaj bodo prinesli ti viharji, kajti vsa Evropa stoji danes pred najhujšo zimo, ki ji je kdaj koli pretila.

Vprašanje stanovanj je glavobol št. 1 vseh odpuščenih vojakov. Vsakdo to dobro občuti. Veseli so lahko samo tisti, ki se jim hitro posreči najti novo zaposlitev in streho.

Cutler Street. Ozka ulica, ki je vsako nedeljo polna ljudi. Kupčije se začenjajo zgodaj zjutraj. Tri vrste ljudi — samih moških — se zbira tu: navadni meščani, vojaki in poklicni prekupčevalci. Fotoaparati, filmske kamere, ure, polnilna peresa, vžigalniki in še marsikaj drugega, kar je težko ali pa sploh nemogoče dobiti v trgovini. Kanadski vojaki, Američani in tudi domačini, vsi povprek prekupčujejo. Črna borza je običajen pojav po vsem svetu. Povsod jo zatirajo, nikjer je zatreti ne morejo.

V oglasnih stolpcih «Službe iščejo» in «Službe dobe» se vrste čudne ponudbe. Med povpraševalci najdete tudi bivše višje častnike, ki so pripravljeni iti kamor koli, delati kar koli...

Zadnje dni so precej govorili o «polkovniku Wardenu», ki je bil nedavno na oddihu v Italiji, kjer je slikal akvarele. Mnogi so se že skoraj bali, da bo Churchill zamenjal politiko s tem novim poslom, toda resnejši so vedeli, da gre le za značilno «churchillovsko» potezo.

Tramvajski in avtobusni vozači in sprevodniki bodo kmalu začeli kupovati električno grete obleke, ki so jih med vojno nosili letalci. Tvornica, ki je med vojno izdelovala te predmete, je dobila že mnogo naročil ne samo iz Anglije, marveč tudi iz tujine.

Seveda zanima Londončane tudi politika. V Londonu je bilo v zadnjem času nešteto važnih sestankov, konferenc, zasedanj in posvetovanj. Toda politika je bolj predmet zaključenih krogov, ne pa vsega prebivalstva. Londončani in Angleži sploh imajo o politiki popolnoma drugačno gledanje kot pa ljudje na kontinentu. Naj jih v tem pogledu označi prigoda, ki jo je doživela Jugoslovanka v Londonu tik pred vojno. Težki evropski položaj jo je zelo vznemirjal in težave je zaupala svoji gospodinji. Bila je zelo presenečena nad njenim odgovorom: «Kako se morete zaradi tega razburjati. Če bodo prišli tudi za vašo državo težki dnevi, bodo že vaši politiki vse uredili. Pri nas se zaradi takšnih stvari ne razburjamo; to prepuščamo politikom.»

(Po Michaelu Masonu - «Parade»)

PARIZ

Prispeli smo v Pariz ob pol šestih zjutraj. Ko je vlak vozil na postajo v svitu prvega krajca, sem lahko razločeval obrise cerkve Sacre Coeur. Nekaj ur kesneje se je Pariz prebudil v mlačno jutro. Po velikih arterijah je steklo življenje. Znova sem imel pred očmi veličastne obrise ponosnega Pariza. Pariški zrak ima posebno lastnost, da daje stvarem barvo, ki je nimajo, vsakemu predmestju pečat velikega francoskega slikarja Cezanna, najmanši ulici pa pečat Utilla. Ta zrak prepečuje, da bi mesto dobilo umazano sivo barvo Londona. Avenije se zde širše, čistejše in bolj prazne kot običajno. Na oknih so celo šipe in hišnice kakor v prejšnjih časih iztepavajo slamnjače na ulice.

Okoli hotela Crillon še stoji zidarski oder. Grand-Palais je črn od dima. Okna v krilu, v katerem so uradi Quai d'Orsaya, zevajo kot oči mrtvaški lobanji. Kroglo v srce je dobila tudi ena izmed obeh louvrskih sfing. Na levem bregu Seine lahko vidiš v kotih ulic sledove krogel posameznih strelov in od zadetkov okrušene zidove. Kočije iz starih časov so se spet pojavile in se utrujeno premikajo po ulicah. Na prvi pogled je Pariz svetal kot vedno, razkošen in ponosen. Vendar je to samo na prvi pogled. Pariz ni več takšen, kakšen je bil nekoč. Ko ga bolje pogledaš, opaziš, da je utrujen.

Po vsem, kar so Parižani prestali med okupacijo, ni čudno, da povsod opažaš izčrpanost in utrujenost. Francija, zlasti pa njena prestolnica Pariz, potrebujeta hrane, topiote in počitka. Kdor na svoji koži ni občutil sovražne okupacije, niti ne more dojeti, kakšne posledice pušča v človekovi duši. Kot mora je ležalo nad ljudmi, ko so morali gledati zastave s kijukastim križem, ki so zmagoslavno vihrale na vsakem javnem poslopju. Mora je ležala tudi nad onimi, ki so brezpogojno sledili maršalu Pétainu in se zavedali, da so zagrešili sramotno dejanje.

Neki Parižan mi je dejal: «Vi, ki niste nikoli izgubili svobode, ne morete razumeti, kaj svoboda pomeni. Če ob sedmih zjutraj zaslišiš trkanje na vrata, se obrneš v posteji in spiš mirno dalje, ker je bila pač samo mlekarica. Če pa mi zaslišimo trkanje, se nam še celo danes v grozi naježe lasje: Gestapo!

Ljudje prejšnje generacije so se predčasno postarali in izgubili življenski polet. Pravijo, da je Francija izčrpala vse svoje vire navdušenja in poleta z dnem osvoboditve. Vendar sem opazil navdušenje in odločnost pri mladini. Ko sem priredil predavanje na univerzi, je bila dvorana prepolna študentov, ki so me sprejeli z navdušenimi klici. Videl sem, da ima mlada francoska generacija vso sposobnost za življenjsko borbo. Bil sem žalosten nad tem, kar sem opazil pri starih, toda nisem izgubil poguma; duševne izčrpanosti Francozov ne smemo istovetiti z intelektualno izčrpanostjo, kajti duh, ki poživlja mladino, je še sijajnejši, kakor sem pričakoval.

(Po Haroldu Nicolsonu - «The Spectator»)

DUNAJ

Takoj ob prihodu na Dunaj doživi človek vrsto vznemirjivih vtisov. Letališče je v sovjetskem področju, vendar ga pa popolnoma nadzira Royal Air Force. Prvi vtis, ki ga dobi človek v vseh po Sovjetih nadzorovanih okrožjih, je vtis praznine in popolne odsotnosti življenja. Po približno desetih minutah prideš do meje sovjetskega področja. Takoj ga spoznaš po zmagoslavnem loku preko ceste, na katerem plapola množica rdečih zastav. Na plotovih se leskečejo gesla in slike sovjetskih voditeljev.

Potem pride Schwechat, predmestje na jugovzhodu. Izgleda kot ostanki enega izmed normandijskih mest. Tam so morali biti težki boji. Stoji samo še okoli dvajset odstotkov hiš. Grozna slika razdejanja spremlja s pojenjujočim učinkom človeka vse do središča Dunaja. Tu vzbudi pozornost sovjetski monument. To je skrbno obdelan spomenik na Schwartzenbergovem trgu, ki je podoben Nelsonovemu stebru, samo da je spodnji del iz marmorja, steber iz belega kamna, rdečearmejec pa stoji na vrhu, pozlačen. Spomenik obdajajo v polkrogu beli stebri. To je spomenik padlim sovjetskim

osvoboditeljem Dunaja. Gradnja je stala 700.000 avstrijskih šilingov. Sovjetsko vrhovno poveljstvo je poslalo račun dunajskemu mestnemu svetu.

To je sicer lahko postranska stvar, je pa za «osvobojeno Avstrijo» značilno. Nikjer v deželi človek ne more uiti čudnemu vzdušju. Takoj spozna, da sovjetska ideja ne obvladuje samo Avstrijcev, marveč tudi Angleže, Američane in Francoze, ki so v Avstriji. Je začetek in konec vsakega razgovora. Enako se tiče visokih in mogočnih, kakor tudi siromašnih in slabotnih. Ljudje, ki govorijo o «pretiravanju» ali pa se izražajo «no, da, tako slabo pa konec koncev vendarle ni», nimajo pojma o tem novem problemu v srcu Evrope.

Sovjeti imajo v Avstriji 600 do 800 tisoč mož. Od dežele ne živijo samo na ta način, da rekvirirajo živila in živino.

Življenje je negotovo, delitve živil niso še nikoli dosegle vsaj dela uradno določenih obrokov.

Tudi za Sovjete je to težko vprašanje. Človek ima vtis, da je na mnoge sovjetske voditelje, ki so v zadnjem času posetili Dunaj, resni položaj zelo vplival. Neka dunajska šala je takole obeležila sovjetsko zadrego: «Rdeča armada je spoznala Evropo, Evropa pa Rdečo armado.»

Razpisani obroki na Dunaju so naslednji: 300 g kruha na dan; 350 g mesa, 80 g masti in 400 g graha ali fižola na teden; 400 g sladkorja, 200 g soli in 125 g kave na mesec; otroci dobijo 250 g kruha na dan, poleg tega pa še otroci od treh do petih let osminko mleka, od enega do treh četrt litra, dojenčki pa tri osminke.

Do pred devetimi tedni nobenega izmed teh obrokov niso v celoti razdelili. Potem so kot prvi predvideno količino dosegli Angleži in jo tudi redno razdeljevali. Sledili so jim Američani; Francozi še nekoliko zaostajajo. V sovjetskem področju dobivajo samo kruh in fižol.

Politično življenje je seveda razumljivo zelo omejeno, če ga je sploh kaj. Vsekakor je zelo značilno, da si tako katoliška ljudska stranka, kakor tudi socialistična stranka želita volitev, četudi so težave vedno večje. Obe stranki sta namreč prepričani, da bi pri svobodnih volitvah dobili komunisti največ deset odstotkov glasov. Res so slednji zelo veliko izgubili.

To bi napravilo konec trenotnemu nemogočemu položaju, ko imajo komunisti popolno enakost z obema drugima strankama, in sicer v parlamentu kakor tudi v vladi. Dunajčani so prepričani, da je «Rdeča armada komuniste dokončno uničila».

To je samo ena stran problemov, ki jih bodo morali rešiti zavezniki.

Toda življenje teče Dunajčanu, ki ga nič ne more potplačiti, dalje. Hodi sicer bolj počasi, ker mu manjka moči, brije se s topo britvijo, ker nove skoraj ne more dobiti. Brade, ki jih nosijo Dunajčani, to dejstvo dovolj potrjujejo. Prvo konzervo Corned-Beefa, prvo mesno jed po šestih mesecih, so sprejeli kot dar nebes. Dunajčanovo kosilo ali večerja je na električnem ali špiritovem kuhalniku hitro skuhana. Zgodaj hodi domov in po večerji v posteljo, ker je to edini topli prostor, ki ga lahko najde.

Gledališče in koncerti so na zelo visoki stopnji. Predstave se pričenjajo zgodaj, toda večina Dunajčanov jih ne poseča, da jim ni treba hoditi v temi domov. Poleg tega pa tudi zato, ker zanje ni nobene restavracije, ravno tako pa tudi nobenih prevoznih sredstev.

(Po John Kimcheju - «Die Weltwoche»)

BUDIMPEŠTA

V pogledu vojnih posledic je Budimpešta čudno mesto. Bogataši dobro jedo v svojih restavracijah in se lahko zabavajo v nočnih klubih ter podobnih lokalih. Delavci težke industrije tudi dobro živijo, ker so dobro hranjeni in imajo mnogo ugodnosti, «ustvarjenih nalašč zanje», kot pravijo siromašni ljudje. Resnično siromaštvo — lakota, obup in negotovost — pa vlada med srednjim slojem, celo vrsto črno oblečenih delavcev in med meščanstvom. Obiskovalec se v tem mestu zabava lahko samo toliko časa, dokler zapira oči pred tem, ker je pod površino in ne misli na oblikovanje novega sveta, ki edino lahko poplača žrtve te vojne. Mesto ima pestro veselje naprodaj za dolarje; za tem hrupnim ozadjem pa vlada siromaštvo in beda.

Budimpešto so nekdaj imenovali kraljico Donave. Danes pa izgleda precej melanholično. Donava se pretaka brez življenja. Na njej ni vrveža trgovinskega prometa, pa tudi ne veselih izletniških parnikov. Pet izmed šestih mostov, ki vežejo Budim in Pešto, je razdejanih. Nepoškodovan je ostal samo most Franca Jožefa.

Donavska nakladališča so prazna in skoraj popolnoma opuščena. Mnoge stavbe so samo še ruševine. Promenade na korzu ni več.

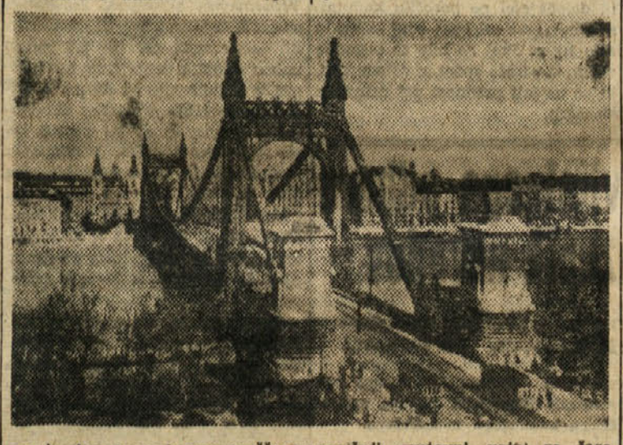

Enajst tednov obleganja in bojev, ki jih je prestala Budimpešta, je cela področja zelo opustošilo. Najbolj je trpelo področje v soseščini Grajskega hriba v Budimu. Na isti strani Donave je bila povzročena velika škoda v teku šestdeset dnevnih ostrih bojev, ki so divjali okoli Vermezo, ki je postal pred stoletjem in pol znan kot krvavo polje, je pa bil zdaj še bolj krvav.

Tudi na drugi strani reke, v Pešti, se slika razdejanja in škode nadaljuje. Ogromno ulic je razrušenih. Zelo so trpele nekoč elegantna Vaczi Utca in Kalvin Ter. Tu in tam je še kaj preostalo, n. pr. bazilika sv. Stefana.

Toda Pešta je bolj zanimiva zaradi svoje življenjske slike. Tu se je znova začela pretakati kri madžarske prestolnice. V kavarnah in restavracijah se zbirajo možje in žene ter razpravljajo o vsem svetu. Človeku se zdi, da ne sedi med ruševinami, marveč v ozračju «običajne zaposlenosti». Precej je pritožb nad grobostjo sovjetske okupacije, toda vse je pokrito s tenčico pečenih gosi, paprikaša, tokajca in drugih odličnih jedi ter vin, ki so na razpolago, da pogovori lažje teko. Po vsem tem zadostuje obiskovalcu le skromen zavitek dolarjev — za en dolar dobiš 1.000 pengov — da si lahko nabavi zapestno uro, filmski aparat, radio, svilene nogavice in še druge stvari, o katerih nekatera evropska mesta komaj lahko sanjajo. Malo prekupčevanja z dolarji in pengi, nekoliko medzavezniške trgovine z zapestnimi urami (Sovjeti imajo radi takšne, ki glasno tiktakajo in imajo svetleče se kazalce in številke), in Budimpešta lahko precej obogati ne preveč zahtevnega veriižnika.

Toda le malo meščanov si lahko privošči takšno življenje. Navadni državni uradnik si ga zaradi nizke plače ne more. Celo ministrski predsednik ima le 6.000 pengov na mesec. Madžarska aristokracija se ga lahko udeležuje na ta način, da prodaja dragulje in druge vrednosti in tako nadomešča padec svojih dohodkov. Aristokracija, ki je še vedno zelo mogočna plast, še bolj pa ostanek nekdanjega habsburškega cesarstva, živi v Budimpešti v svoji lastni deželi izgnansko življenje.

Agrarna reforma, ki so jo izvedli v deželi po osvoboditvi, je mnogim lastnikom odvzela precej zemlje. Toda na splošno je le malo zle volje proti bivšim veleposestnikom, ki se zelo ne motijo, če trdijo, da madžarski kmet še ni popolnoma zrel za demokracijo. Še več: na deželi, ki je zdaj pod sovjetskim nadzorstvom in pod sovjetskim vplivom, je isti problem, pred katerim so stali Sovjeti pred eno generacijo v lastni deželi, ko so se morali ukvarjati s premožnimi kmeti. Komunizem je v Budimpešti uspel s slavo sovjetskega orožja, toda njegov uspeh med ljudmi je verjetno ravno tako umeten in neresničen kot v Avstriji. Vendar pa ga niso, ko je prišel na Madžarsko pod egido Rdeče armade, spremljali takšni izpadi, kakršni so po prejšnji svetovni vojni za časa strahovlade Bele Kuna povzročili eno izmed najbolj krvavih obdobij tistega časa.

Po začetnih političnih smernicah pod vodstvom Mikloša gre zdaj Madžarska po volitvah pod novo vlado po novi politični poti. Kaj bo prinesla bodočnost Budimpešti in vsej državi, je vprašanje nadaljnjega razvoja ne samo na Madžarskem, marveč v vsej Evropi in po vsem svetu.

(Po «Timesu»)

PRAGA

Kdor pride danes iz zahoda v Prago, vidi tam maršikaj, česar ni pričakoval in kar ga resnično veselo preseneti. Nečesa, o čemer je bilo veliko govorenja, seveda ne bo našel, četudi še tako pridno išče. To je manj razveseljivo presenečenje: železnega zastora! Morda loči druge dežele; Češkoslovaško in vse, kar se tam godi, ima gotovo ves svet na vpogled. Praška vlada je ponosna, da je kot prva izmed zasedenih dežel odpravila cenzuro poročil inozemskih dopisnikov, četudi je bila kot zadnja osvobojena. Inozemski časopisni dopisniki se kretajo popolnoma prosto. Oblasti jim pomagajo pri njihovem delu. Ako dobi praški zastopnik londonskega časopisa «Times» brzojavno naročilo, naj ugotovi dejstva, ki govore proti Čehom, mu dostavijo takšno brzojavko enako, kot dostavljajo vsako drugo. Če potrebuje za izvedbo svoje naloge olajšavo na železnici, prostor v posebnem vlaku in podobno, mu stavijo oblasti vse na razpolago.

Drugače tudi ne bi moglo biti. Čehi bi tega ne prenesli. Monakovska kriza, slabe razmere v Hachovi republiki in okupacijski režim, ki je uniformiral celo javno mnenje, skozi vse to je češko ljudstvo ohranilo kritični čut in realistično gledanje, kar jim je že prav za prav prirojeno. Pražan je danes še vedno isti vneti čitatelj časopisov kot nekdaj. Ne bere samo enega časopisa, ampak toliko, kolikor jih pač more dobiti. Svoje mnenje si hoče ustvariti sam in zato primerja članke in vesti. Vedeti hoče, kaj piše komunistični list «Rude Pravo» ali delavski list «Prace». Nič manj vneto ne prebira komunist katoliškega lista «Lidova Demokracie». Za enostransko propagando — kakor so jo vršili Hitler, Heydrichi in Hache — so Čehi najmanj dovzetni. Kritično primerjajo in opazujejo vse ter zahtevajo, da tudi drugi realistično gledajo na vse stvari.

Pariz - Praga. Na Seini čuješ včasi še danes trobente in fanfare, toda njih glas je truden in slaboten. Življenje na Vltavi pa nič več ne poteka v molu, ampak je polno svežih durovih akordov. Če primerjamo zunanje razmere v Parizu, gre vse samo v dobro Pragi. Tujec že na prvi pogled opazi večjo čistočo in strogi red; ljudstvo je bolje oblečeno in kljub vsem težavam je preskrbljeno z življenskimi potrebščinami. Seveda so obroki vse prej kot zadostni; toda s tedenskimi — za težke delavce podvojenimi — minimalnimi obroki: 200 g mesa, 200 g sladkorja, 165 g maščob, 2100 g kruha, 2 kg krompirja in še nekaterimi drugimi stvarmi — za silo že izhajajo. Bolj težko je z mlekom, sadjem, zelenjavo, kavo, tobakom, vinom in drugimi alkoholnimi pijačami. Vse to je važen predmet črne borze, ki je tudi tu zelo živahna. Med številnimi prohodi, ki so tako značilni za Prago, se vrši prepovedano trgovanje.

Med vojno je Praga veliko bolj trpela kakor Pariz. Okoli 4000 stanovanj je bilo popolnoma uničenih ali neuporabnih. Pomanjkanje stanovanj je zelo občutno. Pariz je trpel zaradi bombardiranj samo v predmestjih, Praga pa je bila prizadeta v osrčju.

Ne moremo prezreti Sovjetov. Sicer je v Pragi le še malo sovjetskih straž, toda kakor mrgoli v Parizu polno Američanov, tako mrgoli v Pragi dopustnikov sovjetske vojske in severnovzhodne Češke in Moravske. Vsi kažipoti so v češkem in ruskem jeziku; po cestah prodajajo «Pravdo»; ruska glasba, avtorji v gledališčih — Katajev, Kornejčuk, Ostrovskij, Simonov — kažejo sovjetski vpliv v kulturnem življenju. Okoli 60% vseh praških kinematografov prikazuje sovjetske filme s češkim besedilom. V izložbah trgovin, v restavracijah visi poleg slike predsednika Beneša tudi slika maršala Stalina. Ceste so polne zahvalnih priznanj Rdeči armadi. Saj si je pa tudi z njeno pomočjo v težkem položaju Praga izvojevala prostost. Prvi sovjetski tank, ki je vdrl v Prago, stoji zdaj na kamenitem podstavku pred vojašnico na Smichovu — kot spomenik. Ob vkorakanju v Prago je bil ugled Rdeče armade velikanski. Vse ljudstvo je bilo pod vplivom osvoboditve. Še katoliške cerkve so samo po sebi umevno izobesile sovjetske zastave. Še oktobra smo videli na najbolj prometni točki Prage tako cerkev, nad katere portalom so druga ob drugi plapolale češka, papeška in sovjetska zastava.

Toda tudi tu je že danes moči opaziti spremembo razpoloženja. Veliko Čehov obrača svoj pogled vedno bolj hrepeneče proti zahodu. Ameriški in britanski obveščevalni urad vedno obdaja množica radovednežev, ki z največjim zanimanjem pregleduje razstavljeno fotografirano dokazno gradivo. V oktobru so se v vedno večjem številu pojavile v izložbah slike Trumana, Roosevelta in Churchilla, Montgomery in Eisenhower sta bila deležna prisrčnega sprejema. Vzrokov za to spremembo razpoloženja je več. Armada maršala Konjeva je sestavljena iz elitnih vojakov, ki napravijo res izvrsten vtis. Nasprotno pa je pri armadi Malinovskega v Slovaški in južni Moravski disciplina zelo popustila in ljudstvo zaradi tega zelo trpi. To je prvo navdušenje za Sovjete zelo ohladilo. K temu je pripomogla še sistematična protisovjetska propaganda iz desničarskih krogov. Toda čisto napačna bi bila trditev, da to razpoloženje danes preveva Prago. Dan po obisku generala Eisenhowerja so maršala Konjeva sprejeli z enakim navdušenjem.

Moramo pa se v Pragi šele privaditi na denar in na posledice, ki iz tega izvirajo. Nemci so zapustili Čehom inflacijo papirnatega denarja, katere doslej še niso mogli omejiti. Vsakdo ima velike množine denarja, toda z njim ne more kupiti nič poštenega in dobrega. Od tega ima dobiček edinole kulturno življenje in zabavišča. Večer za večerom, včasih tudi popoldne, igra 30 gledališč, ki so vedno vsa razprodana. Septembra smo prišli iz Pariza v Prago. Nasprotje je silno veliko. Francoska prestolnica s svojim včasi tako znamenitim nočnim življenjem se je popolnoma vživela in privadila, da gre zgodaj spat. Ker so promet močno omejili in je primanjkovalo razsvetljave, so bili ljudje prisiljeni zgodaj iti domov. Praga pa je danes vsa razsvetljena pozno v noč.

Češkoslovaška je danes važna prometna točka za repatriacijske transporte med vzhodom in zahodom. To je prineslo v deželo veliko nemira, ravno tako kot manjšinska borba med Nemci in Madžari.

Toda ostal nam je vtis, da vse težkoče, ki smo jih opazili v Pragi, izvirajo iz likvidacije vojne. Prepričani smo, da bodo z njo tudi izginile. Tako ima Češkoslovaška najboljše izglede, da bo relativno spet hitro zavzela staro mesto demokratične države v osrčju Evrope.

(Po Gyju - «Die Weltwoche»)

BERLIN

Berlin, prestolnica, katero je hotel Hitler očistiti vsega tujega, je danes najbolj pestro mesto. Po trgih in ulicah lahko slišiš ruski, angleški, francoski in nemški jezik, pa tudi najrazličnejša azijska narečja. Povsod vise rdeče, angleške in ameriške zastave. Kljukasti križ sta zamenjala srp in kladivo in Stalinove besede se rdeče odražajo na ogromnih belih napisnih deskah. Po ulicah so napisi v ruščini in razna znamenja za ameriške, angleške in francoske vojake. Po zidovih so nalepljeni ukazi in odredbe za nemško prebivalstvo. Vse je štirijezično.

Berlin je tudi mesto ostrih nasprotij. Ameriške in angleške bombe ter sovjetske granate so v središču mesta popolnoma razdejale cele okraje. Od središča oddaljeni okraji in predmestja so ostala popolnoma nepoškodovana. Pri svetli dnevni luči ti razvaline v središču mesta prikličejo v spomin grozote in razdejanja vojne; v nočni temi pa vabijo ponočnjake razsvetljena okna kavarn.

Javne naprave ne delujejo popolnoma v redu in tudi vprašanje hrane je le delno urejeno. Vendar ogromne množice ljudi nekako živijo. Seveda je življenje precej različno od predvojnega. Kdor ni v službi, se mora za pet ur dnevno prijaviti za javna dela. Če zaradi bolezni ali drugega razloga izostane, dobi življenjsko karto za nedelavce, ki je najnižja. Ljudje hudo garajo in stoje v dolgih vrstah pred trgovinami z živili in postajami cestne železnice ali filovije. Borijo se s strehami, ki puščajo, okni brez šip in raznimi drugimi težavami.

Tudi Berlin ni brez črne borze. Lahko najdeš restavracijo, kjer ti postrežejo s sočnim zrezkom — najbrž je konjski — in plačaš 800 lir na osebo. Crnoborzijanci so mednarodni. Njihove cene so povsod slične: v Londonu, Parizu, Bruslju. V takšnih restavracijah sedijo zavezniški častniki, pravtako pa tudi civilisti. Presenetljivo je tudi to, da Berlinčani ne kažejo sovraštva do zmagovalcev. V zasebnem razgovoru z zahodnimi zavezniki se večkrat pritožujejo nad postopanjem Sovjetov. Ne srečuješ pa nadutih in oholih ljudi kot so na Bavarskem ali v drugih pokrajinah, kjer so spoznali samo ameriško zasedbo. Zdi se, da sta bila za Berlinčane dva meseca sovjetske zasedbe zelo dobra šola.

Na sovjetskem zasedbenem področju se pritožujejo, da so vojaki posiljevali žene, kradli ure in razbijali pohištvo. Slične pritožbe slišiš tudi, če prideš v južne predele Nemčije, kjer so Francozi. Ta pripovedovanja so gotovo resnična, vendar ne morejo nadomestiti požigov in umorov, kar so delali Nemci v Sovjetski zvezi.

Ameriški Joe, angleški Tommy in ruski Ivan so nadomestili črne SS in rjave SA oddelke. Vsak po svoje živijo v Berlinu. Zvečer lahko slišiš peti može Rdeče armade po njihovih barakah. Tommyji pa pijejo na drugem koncu mesta pivo v kavarnah, ki so bile preurejene v vojaške klube. K njim pridejo v vas Američani, drugi večer pa jim Angleži obisk vrnejo.

Kljub vsemu razdejanju in težavam je Berlin najbolj normalno mesto v Nemčiji. Če pa ljudi malo bolje pogledate, vendar vidite, da so Nemci, ker se vedno pritožujejo nad kakšno stvarjo in zvračajo krivdo za sedanjo nesrečo na druge. Po prejšnji vojni so se jezili na Kaiserja in monarhiste, tokrat pa na Hitlerja in naciste.

(Po Tanji Long - «Magazines»)

VARŠAVA

Varšava, milijonsko mesto, nekdaj cilj tujih obiskovalcev in turistov, leži danes pred nami v ruševinah. To so sledovi bojev, ki so trikrat divjali v njej: prvič, ko so jo kot prvo prestolnico zasedle nemške čete, drugič, ko se je na poziv bližajočih se sovjetskih čet dvignila poljska domača vojska ter pred očmi sovjetskih čet izkrvavela, braneč več kot dva meseca mesto pred napadi nemških divizij; tretjič, ko so jo zasedle sovjetske čete.

Zanesljiva poročila iz Varšave pravijo, da niso utemeljene govorice, češ da bi sovjetske čete nameravale ponovno zasesti Poljsko. V zadnjem času ni prišel na poljsko ozemlje niti en novi sovjetski oddelek; tudi sovjetske posadke v poljskih mestih so zdaj znatno manjše, kot so bile poleti.

Dejstvo pa je, da je poljska vlada sklenila dogovor z maršalom Rokosovskim, sovjetskim vrhovnim poveljnikom na Poljskem, ki je celo sam Poljak v službi sovjetskega režima. Po tem dogovoru so sovjetske vojaške oblasti same prevzele odgovornost za zatiranje sovjetskih «banditov» na Poljskem. Maršal Rokosovski je začel velik pogon proti dezerterjem iz sovjetske vojske in proti skrivačem, ki so postali velika nadloga za poljsko podeželje.

Posebne sovjetske edinice pod poveljstvom sovjetskih generalov so postavili na razpolago poljskim upraviteljem posameznih pokrajin. Sklenjeni dogovor določa, da se ti sovjetski generali v nobenem primeru ne smejo vmešavati v poljske politične zadeve. Poljska vlada v Varšavi je zelo zadovoljna, da se je na ta način znebila zelo neprijetnega dela, katero bi moralo v primeru, da bi ga izvajali sami Poljaki, nujno privesti do napetosti v sovjetsko-poljskih odnošajih.

Potreba po takšnih ukrepih kaže obseg, kako globoko je padla disciplina v sovjetski vojski od dneva premirja. Sovjetske oblasti so objavile, da znaša število sovjetskih vojnih ubežnikov na Poljskem nekaj tisoč. Mogoče je, da je ta cenitev nižja od resničnega stanja, ker število ubežnikov stalno narašča, odkar so se sovjetske čete začele vračati iz Nemčije domov. Na poti domov vojaki, pod vtisom «lahkega življenja» v zasedenih sovražnih deželah, izgubijo disciplino ter izginejo v gozdove.

Očiščevalno akcijo izvaja maršal Rokosovski brez oddiha. Izvestno število sovjetskih častnikov so ustrelili. V enem primeru je maršal Rokosovski ukazal ustreliti sovjetskega polkovnika, ki je imel najvišja odlikovanja.

Ta dramatični preobrat v moralo sovjetske vojske ni ostal brez vpliva na politični položaj na Poljskem. Mnogi Poljaki so bili navajeni, da gledajo zviška na Rusijo. Bili so presenečeni in zaprepaščeni nad junaštvom in izvežbanostjo sovjetske vojske. Nagibali so se k naziranju, da so njihove velike zmage samo «velika vojaška pomota». Današnji dogodki jih v tem mnenju potrjujejo. Zdaj se spet veliko govori na Poljskem o «velikanu na lončenih nogah».

Takšne govorice so v veliki meri posledica skritih želj, saj sovjetski ubežniki, četudi dosegajo zelo visoko število, vendar predstavljajo zelo majhen del sovjetske vojske. Glavnina sovjetskih čet odhaja domov v najboljšem redu in miru. Toda skrite želje še vedno igrajo veliko vlogo v poljskem političnem življenju; to ojačuje ostanke gverilje.

(Po VZN in «Observerju»)

KULTURA

„Zadnji srbski despot"

Bitka na Beli gori - Tridesetletna vojna Udor Turkov do Dunaja

Letos teče tristoto leto, odkar se je na ogrski zemlji rodil Jurij Branković, zanimiva osebnost, mož, ki se je postavil v vrsto samozvancev, kot sta bila n. pr. Lažni Dimitrij pri Rusih ali Štefan Mali pri Črnogorcih. Kot je dobil prvi v Schillerju. Puškinu in drugih svoje pesnike, drugi v Petru P. Njegošu, je tudi Jurij Branković navdihnil nekatere srbske pesnike. Morda bodo njegovo pisano življenje, njegova svojstvena narava in tragična usoda zamikali tudi še kakega velikega dramatika.

Značaju tega moža — njegov rod izvira iz Hercegovine — je prijala razburkana doba 17. stoletja. Bil je nadarjen in se je dobro pripravil na diplomatsko službo, v katero ga je gnalo, že pri svojem bratu. škofu Savi. Pozneje si je znanje še znatno pomnožil. Naučil se je poleg latinščine še madžarskega, romunskega, novogrškega in turškega jezika, verjetno je vsaj razumel še nemški in ruski jezik. Z 18 leti je stopil v diplomatsko službo pri erdeljskem knezu Mihaelu Apafiju. Ta ga je poslal v Turčijo in tam je ostal več let. Potoval je tudi po Rusiji. Tridesetleten je postal erdeljski poslanik v Carigradu. Nekaj let za tem ga dobimo na dvoru romunskega kneza Kantakuzena v Bukarešti. Z vnemo je preučeval zgodovinske vire. Pomagal mu je brat njegovega gospoda, Konstantin Kantakuzen, sam eden prvih romunskih zgodovinarjev. Brankovic je napisal že tu kratko kroniko v romunščini in snoval načrte za delo o srbski preteklosti.

Strah pred Turki

V tem času so se nasprotja med avstrijskim in turškim cesarstvom spet razbesnela v vojno. Naš pridigar Janez Svetokriški je tožil, v kakšni «nevarnosti in v žalosti smo, vedejoč. da ta grozovitni naš Sovražnik Turk prez vsiga uržoha inu čez vso pravico vleče cez nas s tristu tavžent neusmilenimi Turki ter žuga vse dežele inu mesta Cesarska požgati, obrupat inu vse ludi pod meč inu sablo perpravit... Turk ima pod svojo oblastjo tri Cesarstva inu cez trdeset kraljestvi. Oh gdu bo mogel z nim se vojskovat? Gdu ga bo mogal premagat?...» Zaupal je le v božjo pomoč. Ni se varal: združene krščanske vojske so porazile Kara Mustafa pod dunajskimi zidovi (leta 1683). Poljski kralj Jan Sobieski si je pridobil nesmrtno slavo. Sklenil je zvezo z Avstrijci, Rusi in Benečani in zaceli so «sveto vojno» proti nevernikom.

Brankovic je bistro opazoval, kako so se razmere med Avstrijci in Turki slabšale. Sklenil je izrabiti vojno v svoje namene. Izdelal si je listine, ki so dokazovale, da je potomec stare srbske plemiške rodbine. (Ta šteje med svoje najbolj vidne člane po krivem obdolženega Vuka Brankoviča, vojskovodjo v nesrečni Kosovski bitki). Ponudil se je, da dvigne Srbe proti nasilnim gospodarjem. Avstrijski dvor je pograbil ponudbo. Priznali so ga za naslednika stare despotske rodbine, potrdili so mu grb — tudi tega si je Jurij sam izdelal —, mu dali naslov barona, kmalu nato grofa in ga imenovali za zakonitega vladarja «vsega Ilirika, velikega vojvoda Gornje in Dolnje Mezije, kneza Sv. Rimskega imperija, vojvodine sv. Save, Črne Gore, nasledstvenega gospoda Hercegovine, Srema in Jenopolja...» itd. Tudi srbski patrijarh Arsenij III. v Peči ga je priznal za potomca srbskih despotov.

Ilirija

Branković, ki ga je spočetka najbrž gnalo pustolovsko koristolovstvo, je zdaj začel misliti na osvoboditev svojih rojakov v državi, ki bi ji bil on vladar. Iskal je zvez z Romunsko in Rusijo. Kot cesarski poveljnik je l. 1689. odpotoval na srbsko mejo, da od tam razpali in vodi vstajo. Izdal je proglas, v katerem napoveduje ustanovitev velike ilirske države. Se preden pa je mogel stopiti na srbska tla, ga je dal avstrijski poveljnik Ludvik Badenski prijeti. Avstrijski vladi je postal častihlepni in širokopotezni mož sumljiv in neljub.

Vojna

Vojna se je vlekla in sreča se je obrnila. Avstrijske vojske, ki so prodrle že prav v Makedonijo, so se začele umikati. Turki so grozno divjali nad srbskim prebivalstvom. V enem izmed ohranjenih zapiskov v cerkvenosrbskem jeziku čitamo: «Oh, oh. oh! Gorje mi! Ljut strah in beda je tedaj bila; razdvajali so mater od dojencev, od očeta sina; mladino so odvajali, a stare ljudi sekali in davili. Tedaj so zaradi prekletih Turkov in Tatarov ljudje klicali nase smrt ne življenje. Gorje mi! Bridka tuga!» Ljudstvo se je pričelo umikati z Avstrijci proti severu. Bila je to «velika selitev» pod vodstvom patrijarha Arsenija III. V Srem in južnoogrske ravnine se je tokrat zgrnilo okoli 100.000 srbskih beguncev, predvsem voditeljev, svečenikov in menihov, izobražencev, meščanov, denarnih veljakov in ljudi, ki so imeli domove ob velikih cestah. (Tudi drugod po Balkanu so se vršila velika premikanja ljudskih množic. Iz Bosne n. pr. je odšlo proti zahodu okoli 200.000 samo katoličanov v tem času). Srbi, ki jih je velika selitev privedla preko Save, so si s tistimi, ki so se bili tu nastanili že pred to dobo in s poznejšimi prebežniki, z delavnostjo, vztrajnostjo in spretnostjo priborili razne svobočine, dosegli l. 1848. vojvodino in pomenili dalj kot eno stoletje za srbsko kulturo skoro vse.

Juriju Brankovicu ni bilo več dano, da bi med njimi deloval. Najprej je bil na Erdeljskem celo zaprt, potem je bil več let konfiniran na Dunaju, zadnja leta pa v Hebu na Češkem. Tu v tujini je umrl l. 1711., 100 let pred Dositejem Obradovičem, ki je — nasprotno kot on — po dolgem romanju po svetu prišel, da umre v tedaj osvobojenem delu domovine.

Branković ni miroval v izgnanstvu. Kolikor so mu dovolili, je pisaril na vse strani, se pritoževal, zahteval pravice, a podpiral tudi težnje svojih rojakov. Ti so ga po večini priznavali za svojega vladarja. «Hebski jetnik» je postal in ostal skoro 200 let ogrskim Srbom predstavnik narodne misli, borec zanjo, mučenik, simbol.

V srbski književnosti si je pridobil mesto kot pisec obširne srbske zgodovine. Pisal jo je v konfinaciji leta in leta. V njej na dolgo dokazuje svoje pravice in zagovarja svojo politiko. Kljub pomanjkljivostim je to delo ostalo preko 100 let glavni vir srbskim zgodovinarjem.

Slavni sodobniki

Burno stoletje, v katerem se je rodil Branković, ki je videlo bitko pri Beli gori, tridesetletno vojno, mnoge turške vojne z zmagami Evgena Savojskega, Zrinsko-frankopansko zaroto, lakoto, bolezni, preseljevanje... je dalo Slovencem dva velika zgodovinarja, vrstnika srbskemu: J. Ludvika Schoenlebna in požrtvovalnega barona J. V. Valvazorja. Ta je končal in izdal svoje veliko delo «Slava vojvodine Kranjske» v istem letu, ko so Jurija Brankoviča prijeli (1689) in mu s prisilnim mirovanjem dali priliko, da je začel in dovršil svojo srbsko zgodovino. Nekoliko mlajši od teh treh je Pavel Ritter Vitezović ki je pomagal Valvazorju pri delu in se pri njem učil. Sam je postal pomemben hrvatski zgodovinar, po razgibanem življenju in tragičnem zaključku podoben slovenskemu baronu in srbskemu grofu. Nekoliko pred imenovanimi južnoslovanskimi zgodovinarji je začel svoje delo Jur. Ratkaj, duhovnik kot Schoenleben, prvi hrvatski zgodovinar.

Doba je iskala in našla može, ki so spravljali in urejali zaklade preteklosti, a sami že delovali pri oblikovanju tedanjosti in prihodnosti južnoslovanskih narodov.

LOJZE MIROSLAVIČ

E. N. S. A.

Entertainments National Service Association

«Družba za razvedrilo narodnih sil» je naziv angleškega potujočega gledališča in dobro znana kratica vsem pripadnikom zavezniških čet.

Posamezne skupine teh gledaliških igralcev so organizirali kmalu po začetku vojne. Igralci in igralke so večinoma znane osebnosti na angleškem gledališkem odru. Posamezne E.N.S.A. skupine so zbrali v Angliji in jim dali vso vojaško opremo razen puške, jih cepili proti nalezljivim boleznim in tako je bila družba pripravljena za odhod.

Njihove poti vodijo po vsem svetu, ustavijo se povsod tam, kjer so zavezniški vojaki, v večjih mestih po en teden, v manjših po nekaj dni. Na sporedu imajo drame, komedije, operete, včasih pa tudi varietejski spored.

Zamislimo si angleškega vojaka, ki je že več let v tujini, daleč od domovine, na zasedenem ozemlju. Za njega pomeni predstava angleškega potujočega gledališča košček domovine. Na odru vidi rojake — Angleže, ki govore njegov materin jezik.

Znana dela, ki jih je E. N. S. A. uprizorila so: «London wall» (Londonski zid), «Gas light» (Plinska luč), «The Merry widow» (Vesela vdova), itd. Nekatere predstave potujočih gledališč ENSA-e so gotovo tudi znane našim bralcem, bodisi iz knjig, ali pa so jih že videli na filmskem platnu ali na gledališkem odru.

V Italiji je E.N.S.A. že večkrat zbrala tudi italijanske varietejske umetnike, da bi prav tako nudili zavezniškim četam razvedrilo.

Neki vojak je nekoč dejal: «Za nas država res zelo skrbi. Državi in kralju služimo, zato pa tudi dobimo hrano, obleko in plačo, E. N. S. A. pa skrbi za duševno hrano, ki smo je mogoče najbolj potrebni v teh krajih, tako daleč od naše domovine».

K. R.

Naučite se slikarskega jezika

WINSTON CHURCHILL O UŽITKIH AMATERSKEGA UPODABLJANJA

Mislim, da je ta stopnjevani čut za opazovanje prirode največji užitek, ki sem ga imel pri svojem slikarskem poizkušanju. Nedvomno ima mnogo ljubiteljev umetnosti ta opazovalni dar, ne da bi se ga kdaj poslužili. In vendar ne opazuješ nikoli tako urno in prodirno kot takrat, ko se znajdeš pred težavo, kako bi prikazal predmet, ki ga opazuješ. Če opazuješ točno in čisto in če se kolikor toliko verno spominjaš tistega, kar si videl, ti bo čopič začuda pokoren in ubogljiv. Tudi če si zgrabil in si verno zapomnil samo štiri ali pet potez, bodo te potegnile za seboj še celo vrsto drugih posrečenih ali neuspelih potez. Odgovori pravilno in dobro na pet velikih vprašanj od stotih, ki ti jih postavijo, pa gotovo ne boš padel pri izpitu, čeprav morda ne boš odlikovan.

Tudi general, ki hoče napraviti bojni načrt, mora ne le preučiti bojišče, marveč se mora poglabljati tudi v dejanja prejšnjih vojskovodij. Opazovanje, ki si jih je nabral na bojišču, mora primerjati s podobnimi primeri znamenitih vojskovodij. Tako mora napraviti tudi slikar, kajti šele potem bodo evropske umetnostne galerije postale zanj zanimive od povsem druge in — kakor je bilo vsaj z menoj — presneto praktične strani. «Tako torej — naslikaš slap. Res je tak in na podobi je natanko ista svetloba, ki si jo pretekli teden opazoval na slapu pri...» in tako dalje. Ko motriš mojstrovine, spoznaš težavo, ki te je včeraj begala in vidiš, kako lahko jo je že pred teboj premagal spreten, če že ne velik slikar. Ne le, da si izdatno izpopolniš in razviješ čut za opazovanje narave, marveč motriš zdaj mojstrovino z razclenjujočim in umevajočim očesom.

Na razpolago ti je ves svet z vsemi svojimi zakladi. Tudi najpreprostejše stvari niso brez lepote. Vsaka vas stavlja pred tebe nešteto očarljivih slikarskih problemov. Vsaka pokrajina, vsaka jara ti ima nekaj povedati. Pokrajin pa je mnogo in na najrazličnejše načine se razlikujejo druga od druge. Pokažejo ti najrazličnejše variacije barv, luči, oblik in obrisov. Potemtakem se ne moreš dolgočasiti s čopičem v roki, ne moreš se zanemariti in si reči, da ne veš, kaj bi počel s svojimi dnevi. Ljubi Bog! Koliko stvari je, ki jih lahko občudujemo, pa kako malo časa imamo za to. Prvič v življenju se te poloti želja, da bi bil Metuzalem. Pa tudi on je zamudil mnogo prilik.

Tudi veliki vojskovodje so se po navadi odlikovali po tem, da so znali uporabljati svoje rezerve, pa tudi šteditі z njimi. Čim pošlje vojskovodja v boj poslednjo rezervo, je že doigral. Če z njo ne zmaga, je po njem.

Pri slikanju obstoje rezerve v sorazmerjih in odnosih. V tem hodi slikarska umetnost po poti najvišjih miselnih soglasij. Na eni strani palete je črna, na drugi pa bela barva. Vendar ne smeš nikoli rabiti niti «čiste» črne niti «čiste» bele barve. Med tema togima mejama je obseženo vse dejanje in tu moraš razviti vso potrebno silo. Kontrast beline in črnine sam po sebi ne napravlja nobenega vtisa, vendar pa predstavljata obe največji «čisti» kontrast. Presenetljivo zanimivo je opazovati — potem ko sem že sam poizkušal in pogrešil — kako lahkotno in sigurno pravi umetnik doseže učinke s svetlobo in senco s tem, da nakaže samo odnose med različnimi ploskvami in ravninami, s katerimi operira. Mi mislimo, da je le čut za sorazmerje, ki si ga umetnik pridobi samo z vajo, ki pa je v resnici le hladen izraz miselne sile in miselnega formata.

Zazdi se nam, da se umetnik pri tem naslanja edino na svoj čut za mero in da si ni z vajo izpopolnil tega čuta, ki je v bistvu neki hladen izraz miselne sile in širine. Zdi se nam, da bi nekdo, ki v enem samem vseobjemajočem pogledu, v enem samem hipnem, istočasnem in enovitem zagonu že vnaprej pravilno izmeri, presodi in določa vse vrednote velike podobe, prav tako nezmotljivo sodil tudi v vsaki višji dejavnosti človeškega razuma. Ta trditev nedvomno drži o velikih italijanskih mojstrih.

Moral sem govoriti tako, ker hočem pokazati, kako raznoteri so užitki tistega, ki je z upanjem in prizadevnostjo krenil na pot slikanja, kako obogaten bo v svojem vsakodnevnem gledanju, kako utrjen v svoji neodvisnosti in kako srečen v svojih prostih urah. Čutiš, da ti prekipeva duša v motrenju in umevanju soglasij, nemara ti izpodbuja duha že sam pogled na veličastna vprašanja, ki se stavljajo slikanju, nemara se samo zabavaš, ko skušaš dojeti in prikazati svoje prijetne vtise — toda v vsakem izmed teh primerov ti omejuje možnost edino kratkost našega življenja. Vsak dan napreduješ za korak, in ta korak ti utegne obroditi bogate sadove, toda pred teboj se bo raztezala čedalje neskončnejša in bolj strma pot, ki bo terjala od tebe čedalje višjo popolnost. To pa te ne bo uplašilo, marveč bo le večalo veselje in lepoto te naporne poti.

Poizkusite torej, dokler ne bo prepozno in še preden se boste norčevali iz mene. Poizkusite, dokler še utegnete zmagovati začetniške težkoče. Naučite se še v mladosti toliko tega jezika, da boste lahko na starost prebirali to novo čtivo. Uredite si vrt, v katerem boste sedeli, še prej pa ga očistite in prekopljite. Vsako leto bo boljše obdelan. Plevel bo izginil in sadno drevje bo obrezano in cvetje se bo bohotilo v vseh mogočih različjih. Tudi pozimi bo sijalo sonce nanj, v blestečih julijskih dneh pa se bodo poigravale sence na tvoji poti.

Škodljivci človeške kulture

Mrčes uničuje polja in vrtove, nasilneži pa sadove človeškega napredka
Obramba je boj kulture proti uničevalnemu besu primitivne množice

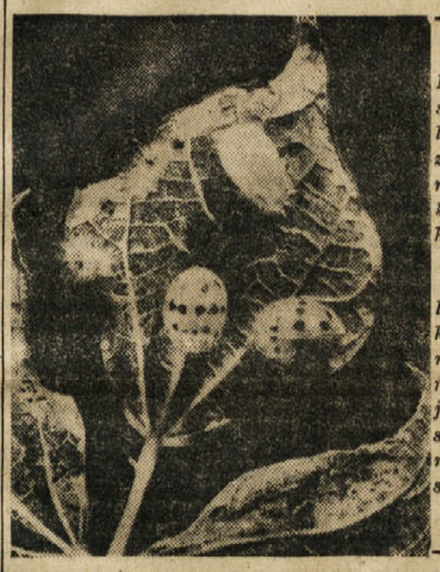

Na levi:
Mehikanski fižolov hrošč v treh oblikah svojega razvoja. Na levem gornjem delu lista v obliki kosmate gosenice, ki se bo zabubila. Takšno bubo kaže slika na gornjem delu fižolovega lista. Iz nje bo prišel hrošč s črnimi pikami v treh vrstah, kakršne vidimo na spodnjem delu lista.

Na desni:
Fižolov list, katerega so napadli mehikanski fižolovi hrošči. Škodljivi niso samo hrošči, temveč tudi gosenice. V obeh razvojnih stopnjah, gosenica in hrošč, je živalica velik škodljivec fižolovih nasadov. Živijo na listih, grizejo in sesajo njihovo nežno površino ter puščajo za seboj samo prozorno mrežo stebelc in rastlinskih žil.

Vsako leto služijo polja in vrtovi za bogato pašo rojem grabežljivega in požrešnega mrčesa, ki uničuje vsak hektar polja na svetu. Mrčes najrazličnejših vrst, plasilci, hrošči gosenice, žuželke, črvi in drugi, srkajo, glodajo, srebljejo, skratka na vse mogoče načine uničijo približno 10 odstotkov svetovnega pridelka koristnih rastlin in dreves, katere v potu svojega obraza gojijo kmetje in vrtnarji po vseh deželah sveta. Izračunali so, da ta škoda znaša samo v Združenih državah vsako leto nič manj kot tri milijarde dolarjev, kar je več, kot je znašala v mirni dobi vrednost vse železarske proizvodnje te največje proizvodnice železa na svetu. To je tudi milijardo dolarjev več, kot so bili stroški proizvodnje atomske bombe.

Kljub naravnim sovražnikom takšnega škodljivega mrčesa, med katerimi so na prvem mestu ptice, kljub zelo učinkovitim umetnim kemičnim sredstvom, ki jih je dala kmetovalcem in vrtnarjem v naprednih deželah zahoda na razpolago znanost in tehnika, milijarde teh škodljivih in vse uničujočih žuželk uničujejo pridelke brez kakršnega koli vidnega napredovanja po številu in dejstvu. Dejstvo je namreč, da je škoda, ki jo dandanes povzroča škodljivi mrčes v Združenih državah, približno dvakrat večja, kot je bila pred 50 leti. V poslednjih desetletjih so zaradi povečanega prometa prišle v Združene države nove vrste škodljivega mrčesa, kot je japonski hrošč, evropski žitni zavijač in mehikanski fižolov hrošč, ki so se priključili s svojimi uničevalnimi sposobnostmi ameriškim domačim škodljivcem.

Načini, kako takšne žuželke uničujejo koristne rastline in pridelke, so različni in čestokrat zelo presenetljivi. Nekatere žuželke so zelo izbirčne, med katere moramo šteti bombažnega zavijača, ki živi skoraj izključno samo na bombažniku. Toda večina mrčesa je manj izbirčna. Žitni hrošč sicer daje prednost žitnemu klasu, toda spravil se bo z največjim veseljem in pridnostjo tudi na tobak, paradižnik ali grah, če ne najde svoje priljubljene žitne hrane. Nekatere žuželke, kot razne vrste kobilic, žro vse, kar jim pride na pot, vse preglodajo preko zelenih travnikov in polj ter ne puščajo za seboj ničesar drugega kot oglodana stebla. Drugi, kot n. pr. mehikanski fižolov hrošč je izbirčnež, ki si izbere samo najnežnejšo površino fižolovih listov ter pušča za seboj oglodano mrežo listnih vlaken in stebel. Mnoge vrste so, ki se hranijo s srkanjem sokov kot n. pr. rastlinske uši, ki srkajo rastlinske sokove na podoben način, kot komarji srkajo človeško kri izpod kože, v katero zabadajo svoja sesalna žela. Nekatere žuželke so škodljive samo toliko časa, dokler so v razvojni stopnji gosenic ali črvov, ki glodajo notranjost sadežev ter se hranijo s sadnim sokom.

Število škodljivega mrčesa danes prekaša po svojem številu in skupni teži vse druge vrste živali na svetu. Ker se nekatere vrste tako čudežno hitro razmnožujejo, se tako hitro prilagodijo spremenjenim življenjskim razmeram in drugemu rastlinstvu kot viru za prehrano, povzroča njihovo iztrebljenje problem, ki jemlje marsikateremu strokovnjaku vsak pogum, da bi se spustil z njimi v boj. Velike nade, ki jih v tem pogledu daje sredstvo za uničevanje mrčesa, ki ga začenjajo zdaj spoznavati tudi v naših krajih pod nazivom DDT, nekoliko zmanjšuje njegovo neprikladno svojstvo, da uničuje tudi tako koristne žuželke kot so čebele in čmrlji. Kakršen koli naj bo uspeh, katerega bo znanost v bodočih letih dosegla, gotovo je, da bo vsak uspeh pomenil samo delno rešitev tega težkega ali želo važnega vprašanja. Od njega je v veliki meri odvisna bodočnost prehrane človeštva. Če upoštevamo, da škodljivi mrčes uniči vsako leto deset odstotkov pridelka v tako napredni deželi kot so Združene ameriške države, kakšen je ta delež šele v drugih državah, katerim so neznani mnogi zelo učinkoviti načini za uničevanje sadnih škodljivcev. Mogoče se bo znanosti posrečilo, da bo našla možnost, da obvlada to nadlego, vendar pa ni upanja, da bi jo mogla odstraniti. Vedno je še preveč nedostopnih legel, odkoder dan in noč, leto za letom vdirajo v civilizirano družbo škodljivci, ki ogražajo prehrambeno osnovo človeštva. Upajmo pa, da se bo znanosti in moderni tehniki posrečilo, da bo to nevarnost svaj omejila in ji postavila pregrade, preko katerih ne bo mogla vdirati in ogrožati temelje človeške civilizacije naprednih dežel.

Tisoči milijard mrčesa, ki gomazi po vseh delih sveta, so sestavljeni iz enega miljona znanih vrst. To število predstavlja več, kot je vseh drugih živali in rastlin na svetu. Po velikosti jih najdemo v vseh oblikah od dvajset centimetrov dolge gosenice do majhne rastlinske uši, ki ne doseza niti velikosti igline konice. Živijo skoraj na vsakem kvadratnem metru zemeljske površine ter se ne brigajo ne za nadmorsko višino, niti za oddaljenost od ravnika. Najdete jih na najvišjih gorah prav tako kot za polarnim krogom. Na poljih, kjer je mnogo rastlinstva, dosežejo obljudenost, ki človeka navdaja z grozo. Nekoč so na eni sami rastlini paradižnika našteli nič manj kot 24.688 škodljivcev. Cenijo, da število mrčesa, ki živi na enem hektarju polja, prekaša po številu celotno prebivalstvo na svetu.

Človeštvo je bilo dolgo in je še danes v veliki meri nemočno proti tej velikanski poplavi škodljivcev, ki ne napadajo samo prehrambenih virov, ampak tudi človeka samega. Mnogo je v tem pogledu dosegla znanost s svojimi odkritji bacilov in sredstev, ki jih uničujejo ali pa vsaj zavarujejo človeško telo pred njihovim učinkom; posebno v zadnjem stoletju, ko je znanost postala svobodna ter ni bila podrejena nobenim političnim ali duhovnim omejitvam. Svoboda se je pokazala tudi na tem polju kot najboljše sredstvo za uspešen razvoj. Velike pridobitve znanosti in tehnike so nastale v tistih državah, ki so dovoljevale svoboden razvoj človeškemu duhu, človeški misli in njenemu uveljavljanju. Kadar koli je v takšnih državah zavladala državna ali kakšna druga tiranija, so vsi uspehi znanosti izginili kot zelenje na polju, če ga obišče slana ali pa roji kobilic. Kar puščajo za seboj je uničenje in puščava na duševnem in tvarnem polju človeškega udejstvovanja. Sposobnost totalitarističnih ustrojev je bila samo v izkoriščanju izsledkov svobodne znanosti v svobodnih deželah za uničevanje človeštva. V tem vse totalitaristične države sličijo fašistični in nacistični diktaturi, ki jih je že zadela zaslužena kazen. V ozračju svobode in v boju za svobodo so nastale takšne velike pridobitve kot so odkritja bacilov, zgradbe snovi, odkritje radijskih žarkov, iznajdbe, ki so zvezane z imeni Pasteurja v Franciji, Mendeljejeva v Rusiji ali Roentgena v Nemčiji. V marsikateri izmed teh držav je po uvedbi totalitarističnih sistemov zavladala tišina na polju znanosti, umetnosti in tehnike, gradili so samo na podlagi ustvaritev svobodnih duhov tvarno kulturo, ki pa se je kasneje pokazala kot ječa narodov in trhla stavba zidana na pesku. Vsa veličastnost njihovih zgradb je bila veličastnost uničevanja krdel kobilic, ki so se iz oddaljenih dežel in kultur vsule na livade kulturnega sveta. Nekateri so gradili piramide, drugi avtostrade, tretji jezove, toda bili so to veličastni spomeniki, ki so imeli samo toliko skupnega s kulturo in človečanstvom, kot ima veličastni nagrobni spomenik skupnega s tistim, ki pod njim počiva...

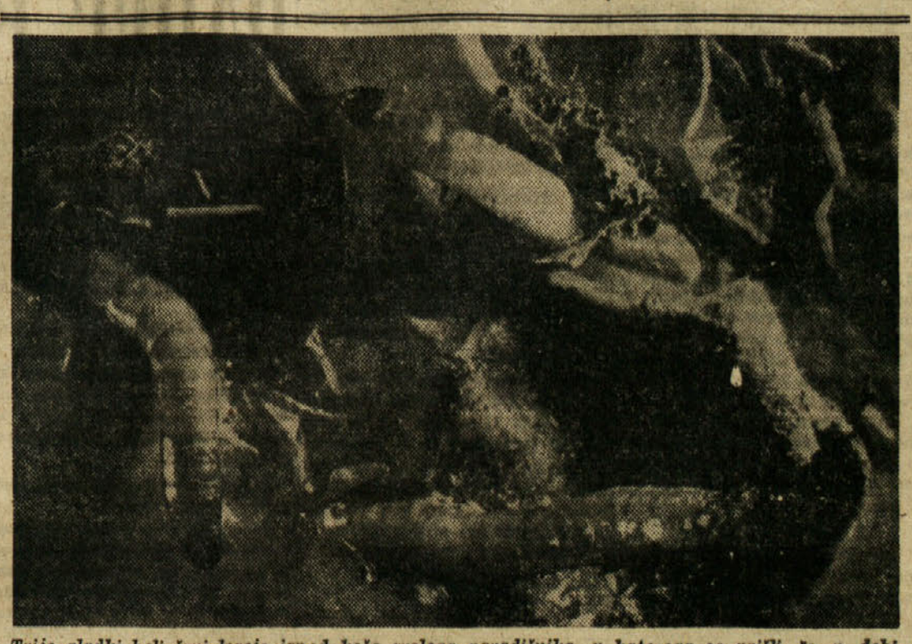

Trije gladki beli črvi lezejo izpod kože zrelega paradižnika, v katerega so prišli še v dobi cvetja. V njem so se razvijali ter glodali njegovo notranjost, dokler se ni spremenila v brozgo neuporabne kaše. Tako uničijo takšni črvi tisoče in tisoče paradižnikov na okuženih nasadih.

GOSPODARSTVO

Gospodarska upravičenost kraškega pogozdovanja

Mnogo gozdarskih in gospodarskih razprav je že bilo napisanih o tem, ali je pogozdovanje na Krasu utemeljeno tudi iz gospodarskega stališča. Da je utemeljeno iz podnebnih in zdravstvenih vidikov, da so estetski razlogi za pogozdovanje itd., tega nihče ni oporekal. Bilo pa je svoj čas mnogo skeptičnih glasov, kadar je kdo načel vprašanje o rentabilnosti pogozdovanja. V zadnjih letih ni bilo več slišati o takšnih razpravah in zato ne bo škodilo, ako zopet načnemo to kočljivo vprašanje in upoštevamo zelo spremenjene razmere v letih pred, med in po tej vojni.

Gospodarski preračuni v zvezi s pogozdovanjem, kalkulacije stroškov o nabavki sadik, pogozdovalnega dela, obnavljanja in vzdrževanja ter čiščenja nasadov, kalkulacije obrestovanja vloženega kapitala, (v zvezi s prodajno ceno lesa), ki naj bi ga ti nasadi dobavljali, vsi ti gospodarski preračuni so bili sestavljeni na podlagi nekaterih predpostavk, ki so se izkazale za netočne.

Gozdarski gospodarstveniki v prejšnjih desetletjih so svoje kalkulacije postavljali skoraj brez izjeme na predpostavko neke stalnosti cen in zaradi tega so te kalkulacije često izpadle drugače in po navadi neugodneje, kot je bilo upravičeno.

Poslednja leta pred vojno pa so nam pokazala, da je vrednost lesa v stalnem in precej hitrem porastu. Vzrok temu je večja potreba po lesu, zlasti v industrijske namene (papir, celuloza, umetna svila in volna, celofan). Vzrok porastu vrednosti lesa pa leži še mnogo bolj v dejstvu, da so gozdove po vsem svetu izkoriščali zlasti v bližini ugodnih prevoznih zvez. V vedno večji meri morajo zaradi tega povsod posegati po gozdnih rezervah v nedostopnejših predelih. Tako rastejo stroški in se cena lesu na svetovnih trgih veča.

Že pred prvo svetovno vojno so nekateri gospodarstveniki ugotovili, da cena lesu raste hitreje nego cene večini ostalih surovin, toda to dejstvo ni v dovoljni meri prodrlo v gozdarsko- gospodarske razprave in v tem moramo iskati vzrok za netočnosti kalkulacij o gospodarstvenosti pogozdovanja.

Po tej vojni, zlasti v Evropi, kjer bo potreba po lesu še desetletja nesorazmerno velika zaradi obnove porušenih mest, bomo morali dobavljati les iz takih krajev, kamor doslej še ni segla sekira. Z drugimi besedami, ako bomo hoteli priti do potrebnega lesa, ga bomo morali iti iskat v oddaljene gozdne predele in prevozni stroški bodo narasli in z njimi cena lesu. To postavlja vse kalkulacije o gospodarski upravičenosti kraškega pogozdovanja na drugo podlago.

Pred to vojno so strokovnjaki mislili, da se kapital, vložen v pogozdovanje na kraškem terenu, utegne obrestovati v najboljšem primeru z 1 do 1½%. Verjetno je, da se bo odstotek obrestovanja pod novimi okoliščinami, ki smo jih navedli zgoraj, znatno zvišal in morda dosegel 2 do 3%.

Takšen odstotek pod izvestnimi pogoji upravičuje naložbo kapitala. Vsekakor moremo Slovenci, ki se še posebno zanimamo za to, da bi naš Kras ponovno ozelenel, navajati odslej, poleg že znanih razlogov, tudi gospodarsko upravičenost pogozdovanja. Zato je naša dolžnost tem večja, da posvetimo odslej pogozdovanju na našem Krasu čim večjo pozornost. Pojasnjevati moramo vsakomur, kdor ima s tem posla, kako stvari stoje in ga prepričati, da trud tudi z gospodarskega stališča ne bo zaman. Prvo pa je, da skušamo rešiti, kar se še rešiti da. V predelih, kjer so kraški nasadi se kolikor toliko ohranjeni, moramo preprečevati nadaljnja pustošenja. Tam, kjer je gozd že izginil, moramo paziti na to, da burja in dež ne izpereta še tisto malo zemlje, ki je ostala.

Opozarjati moramo merodajna mesta, da poskrbe za strokovno pogozdovanje goličav in predvsem da pritegnejo k sodelovanju naše ljudi, ki na tem svetu žive in strokovnjake, ki so izkušeni v tem delu.

Vesti, ki prihajajo iz nekaterih krajev, kjer so se lotili pogozdovanja, niso najugodnejše. Govore o izkopavanju panjev (štorov), kar ni v skladu z umnim gozdarstvom, pač pa je videti, da prinaša tistemu, ki te posle opravlja, trenotne gmotne koristi. Skratka: vprašanju pogozdovanja našega Krasa moramo posvetiti resnejšo pažnjo in ga ne obravnavati kot nekaj, kar povzroča le stroške. Pogozdovanja na Krasu ne opravičujejo le podnebni in lepotni razlogi, temveč tudi gospodarske koristi našega kraškega ljudstva, ki bo imelo, ako se to pogozdovanje izvrši v redu, že v drugem in nadaljnih rodovih vir dohodkov, ki bo v stanju dvigniti življenjsko raven Kraševcev.

Ameriško poljedelstvo

za prehrano osvobojenih držav

Ameriski poljedelski minister Clinton P. Anderson je v govoru po radiu izjavil, da imajo Združene države po kritju svojih notranjih potreb določeno količino živilskih izdelkov na razpolago za zaveznike. «Ti pridelki — je rekel minister — so lahko eden izmed najmogočnejših svetovnih činiteljev za to, da bo veliki zmagi sledila zares hitra in uspešna obnova sveta. Velikim naporom naših poljedelcev za zvišanje proizvodnje med vojno in izredno obilnim letinam se moramo zahvaliti, da je količina naših živilskih pridelkov letos za tretjino večja od povprečne količine pred vojno. To ne pomeni, da bi v Združenih državah imeli tako obilico živeža vseh vrst, da bi vsak imel vsega na izbiro. Živilske zaloge je treba pametno uporabljati, ker moramo z njimi zadostiti premnogim potrebam. V prvi vrsti moramo prehranjevati naš narod. Potem moramo prehranjevati naše velike vojaške sile in pomagati prehranjevanju osvobojenih dežel. Združene države prispevajo največji delež pri kritju potreb Združenih narodov, ne preskrbujejo jih pa popolnoma. Največji del svojih živilskih potreb krijejo narodi sami, velike množine živeža pa morajo uvažati, da dosežejo dovolj visoko življenjsko raven. Tudi druge države prispevajo v ta namen. Kanada, Avstralija, Novi Zeland in gotovo število držav Srednje in Južne Amerike pošiljajo osvobojenim narodom znatne količine živil. Največji del živeža, ki ga izvažamo, je namenjen za države, ki ga plačujejo. Preko ustanove UNRRA pošiljamo samo tretjino pošiljk, ki so namenjene za pomoč pri prehrani.

Po poročilih o sedanjem stanju letosnje žetve znaša čisti dohodek severno-ameriških poljedelcev za 15 odstotkov manj kot v letu 1944, čeprav je dvakrat večji od povprečnega dohodka pred vojno in večji od katerega koli dohodka pred 1943.

Za leto 1946 pričakujejo, da bo dohodek ameriških poljedelcev iz prodaje svojih pridelkov narastel na nekaj več kot 18 milijard dolarjev, kar bo za 10% manj kot letos.

Skupni dohodek v gotovini za prodajo na zasebnem trgu v letu 1945 se bo morda dvignil na približno 20,4 milijarde dolarjev, ter znaša tako 3% več kot leta 1944, ko je dohodek dosegel 19,8 milijard. Po dosedanjih cenitvah bo državna uprava odkupila od poljedelcev pridelkov v vrednosti 8 milijard dolarjev, kar je približno isto kot leta 1944.

Zaplemba industrije

plemenitih kovin in dragih kamnov

Na ukaz glavnega stana maršala Žukova so zaplenili v sovjetskem zasedbenem področju v vzhodni Nemčiji vse rudnike in vse tovarne, ki proizvajajo, predelujejo ali drugače ravnajo s plemenitimi kovinami in dragimi ali poldragimi kamni. Razen tega so vsa podjetja prejela ukaz, da v petih dneh prijavijo vse svoje zaloge sovjetski vojaški upravi in takšno prijavo vsakih petnajst dni obnavljajo. V prijavah morajo označiti vrednost blaga po uradnih cenah, ki so bile v veljavi v prvih treh mesecih letošnjega leta. Poročilo dodaja, da je namen tega ukaza določiti enoten postopek za zaplembe in za nadzorstvo proizvodnje ter predelave dragocenih kamnov in kovin.

Razlog ukaza je stremljenje zasedbene oblasti, da vodi stalno nadzorstvo nad vsemi gospodarskimi viri, predvsem pa nad gospodarsko visoko donosnimi.

Noč s slovenskimi ribiči

Spomini na doživetja so najlepši. In če mi bo kakšen spomin ostal, bo gotovo spomin na noč, ki sem jo pred nedavnim doživel na morju. Udeležil sem se nočnega lova z našimi ribiči.

Treba bi bilo razprave o življenju, običajih in izrazih, ki jih imajo slovenski ribiči od obronkih Tržaškega zaliva v bližini Trsta. Toliko pestrosti si človek, ki ni doma ob morju, sploh ne more predstavljati. Treba je videti in doživeti. V kratkem popisu tega ni mogoče izraziti.

Odhod...

Težka mi je bila odločitev, kateri kraj naj si izberem za izhodiščno točko svojega izleta. Vsekakor sem moral najprej obiskati eno izmed ribiških vasi — pokatere leže tudi precej oddaljene od morja — da se pomenim o odhodu.

Katero naj izberem? Barkovlje, Grljan, Sv. Križ, Sesljan? Tja do Devina je vrsta krajev, kjer prebivajo slovenski ribiči.

Malo sem se bal, da me kot nedomačina ne bodo hoteli vzeti s seboj, toda strah je bil neopravičen. Že pri prvi hiši, ki se mi je zdela, da žive v njej ribiči, so me prav prijazno sprejeli. Ko sem jih nagovoril slovensko in jim izrazil svojo željo, je starejši možakar — pozneje sem izvedel, da je lastnik ladjice — odgovoril: «Srečo imate, čez eno uro odplujemo na morje. Vzamemo vas s seboj.»

Odrinili smo proti luki. Naša ladjica je bila motorka; dolga je bila kakšnih 12 metrov in imela je velik jambor. Po palubi in ob straneh so bile naložene velike mreže. Ko smo odpluli, je vlekla za seboj še dve manjši ladjici, opremljeni z velikimi karbidnimi svetilkami; uporabljajo jih kot vabo za ribe.

Zaplula, zaplula je barčica mala

Ribiči so bili že zbrani in nič kaj dosti niso govorili, ko je zabrnel motor, kmalu za tem pa se je začela barka premikati. Nekaj spretnih obratov in že smo pluli izven pristaniškega zalivčka proti «odprtemu» morju.

Sonce nam je pošiljalo zadnje žarke; morje je bleščalo, ko so se na sinje modrih valovih odbijali njegovi krvavordeči prameni. Na ladjici je bilo prav živahno. Posadka — šlela je devet mož — je razen poveljnika, ki je krmaril in človeka, ki je upravljal motor, vsa imela opravka z mrežami. Zdaj pa zdaj je padla kakšna beseda ali povelje; s sosednje ladje se je zaslišalo petje: «Zaplula, zaplula...» Šele pri večerji, ki so jo skuhali na palubi, se je razvil pogovor. Polenta, zraven klobase in vince; vsem je prav dobro teknila.

Precej daleč smo že od kopnine. V daljavi vidimo temne obrise Gradeža. Zavel je hladen vetrič, da sem se moral tesneje zaviti v oblačilo. Na nebu so se začele prižigati prve zvezdice.

Še malo smo pluli, nato pa smo odklopili prvo ladjico s svetilko; to bo njeno lovišče. Drugo barčico smo vozili so kakšnih 500 m naprej. Tu je bilo dolpčeno njeno lovišče, sami pa smo odpluli še malo proti levi in se zasidrali. Od tu bomo začeli polagati mreže.

Spustili so mreže

Več lučk se svetlika okoli po morju. To so svetilke na drugih ribiških ladjicah, ki so v naši bližini in so prišle tudi na lov. Treba je izrabiti čas. Lov z «lučmi» traja samo od aprila do septembra. Le če je lepo vreme, traja do oktobra. To je zelo uspešen lov.

Obilen «Petrov blagoslov»

Pozneje, tako so mi pripovedovali, vas popeljemo na drugačne vrste lova: ladja bo vlekla za seboj mrežo, ki drsi po morskih tleh; ta lov je manj uspešen in nemalokrat se zgodi, da potegnejo mrežo iz morja polno blata, morskih školjk in drugih živalic, prav malo pa «užitnih» ribic.

Težko je življenje, toda vedno znova in znova mečejo mreže v morje. Včasi jim je «Petrov blagoslov» bolj naklonjen, drugič manj.

Sicer pa, mi z našo poveljniško ladjico smo se tudi ustavili. Posadka je začela pripravljati mreže. Na naših spremljevalnih ladjicah so začeli pripravljati «žarometa». Zdaj je zašijala luč v globino...

Spet je minilo pol ure. Z ene barke zaslišimo klic, da je v «pasti» že polno rib. Z druge zaslišimo, da jih imajo manj.

Napravijo bojni načrt. Barka, ki ima manj rib v svoji bojni coni, mora zvabiti «sovražnika» v drugo past k večji skupini, da bodo potem z enim udarcen vse skupaj «uničili».

Mreže nared.

Štirinajst rok je bilo pripravljenih, da so pomagale spuščati ogromno mrežo, s katero bodo obkolili ves «bojni prostor». Taka mreža ni kar tako: dolga je nekaj sto, visoka okoli petdeset metrov; na zgornjem robu je opremljena s plutovinastimi kosi, da plava, spodnji del je obtežen s svincem in obročki, skozi katere je napeljana vrv, ki bo kesneje pomagala zadrgniti «vrečo».

Prvi del mreže je že v vodi. Vsi so utihnili, da ne bi «prepodili» rib. Naša ladja se je začela počasi premikati in obkoljevati obe ladjici, ki sta bili že skupaj. Nastajal je enakomeren krog.

Kmalu bomo spet na izhodiščni točki.

Vsem je kljub hladu presneto vroče. Pri polaganju mreže morajo zelo paziti, da se jim kje ne zatakne in da jo lepo, enakomerno polagajo.

Stojimo.

Zadrgnite.

Z največjo naglico so začeli vleči vrvi, ki so zadrgovale mrežo. Ribe so začutile, da jim gre za življenje. Skakale so kot blazne; nekaterim je uspelo preskočiti mrežo in pobegniti v zlato svobodo...

Sardoni, orade...

Mreža se zadrguje. Nosilke plujejo iz kolobarja ven. Drug od drugega se oddaljuje: ribe k nam, barke od nas.

Sak je že pri ladji.

Na delo pride novo orodje. Na dolgih drogih imajo pripravljene male mreže in z njimi začno iz «kotla» jemati ribe.

Sardoni, orade...

Krov se polni. Počasi potegnejo na krov vso mrežo. Ribe začenjajo deliti po vrstah.

Nosilke luči so začele znova svetiti. Še nekajkrat so ponovili isto delo. Na krovu diši po ribah, ljudem je vroče in postajajo utrujeni. Tudi spanec se nas loteva.

Tri je že; na obzorju se je začela svetlikati jutranja zarja. Zvezdice so se začele počasi skrivati...

Zadnji lov... priklop ladjic... vožnja domov...

Spet v pristanišču

Jutranje sonce je začelo že prijetno greti. Dremavo sem gledal, ko smo prispeli spet v pristanišče. Posadka je razen krmarja in motorista, ki sta morala vso pot budno paziti na smer vožnje, počasi prilezla razkuštranih glav izpod palube.

Na obali je čakala kopica žensk. Čakali so vozniki.

Začela se je prodaja rib.

Ostane le spomin...

Prečul sem noč z našimi ribiči. Čudni ljudje so, a kleni. Na življenje imajo svojstvene poglede, prekaljene v dolgi dobi.

Bürja, Zludej, Papjež, Toncelj, Türk, Bužec in drugi; spomin na vas in na vaše delo mi bo ostal za vedno.

* * *

Pred nekaj dnevi sem napravil sprehod v Barkovlje. Na zidu ob zalivu, v katerem so zasidrane ribiške barke, stoji z velikimi črkami napisano: «Tukaj smo slovenski ribiči».

Tam v kotu je stal eden, ravno pri popravljanju mreže. Stopil sem do njega.

Kako kaj?

Težko. Lov ni kaj prida, ribe moramo oddajati na skupna zbirališča, najto nam, dodeljujejo odmerjeno.

Sicer pa, vse bi bilo, če bi človek vedel, kako bo...

Odšel sem dalje.

Zamislil sem se v položaj. Vse na svetu se izpreminja.

Ob moji strani pa mi je pelo morje: Buči, buči, morje..

D. S.

Tudi z manjšimi ladjicami je včasih lov uspešen

TRST

Dela v Bošketu dobro napredujejo

TEŽAVE ZVU PRI POGOZDOVANJU

Predhodna dela za pogozdovanje Bošketa zelo dobro napredujejo, in sicer zaradi naglega krčenja panjev. Po poročilu dopisnika VZN, ki je v soboto obiskal oddelek za poljedelstvo pri Zavezniški vojaški upravi, bodo takoj, ko bodo končali z izkopavanjem panjev, začeli nasajati mlada drevesa. Pri kopanju panjev je zdaj zaposlenih približno 700 mož.

Panji pomenijo dragocen vir za preskrbo goriva, katerega tako zelo primanjkuje. Spomladi bodo začeli nasajati nova drevesa, ki so že pripravljena v drevesnici na Opčinah.

Na vprašanje, ki ga je stavil dopisnik, kako so izvršili predhodna dela, je častnik oddelka za poljedelstvo pri Zavezniški vojaški upravi izjavil, da so že julija meseca uvideli potrebo, da si zagotovijo sodelovanje slovenskih gozdarskih strokovnjakov za reorganizacijo gozdarstva na praktični podlagi. Poleg tega, tako je izjavil častnik ZVU, so skoraj vsi gozdarski predeli na slovenskem področju. Povabili so g. Stanislava Renca, da vodi novi gozdarski odsek; imenovani ima na tem področju mnogo izkušenj, ki si jih je pridobil v svoji dolgi praksi. Gospod Renco je sprejel nalogo. V pomoč so mu dodelili še g. Stanislava Oblaka, tudi Slovenca, ki je že prej delal pri gozdarskem oddelku.

«Vendar», tako je poudaril častnik, «sta oba, takoj ko je Zavezniška vojaška uprava objavila Splošni ukaz št. 11, izjavila, da ne moreta več delati za Zavezniško vojaško upravo, čeprav se je delo za ureditev Bošketa že začelo. Ko so izdelali načrt za izkopavanje panjev, so se obrnili na g. Oblaka, da bi sprejel vodstvo dela; tedaj je izjavil, da ni pripravljen sodelovati z nami. Nekaj dni kesneje ga ni bilo več mogoče najti. Zaradi tega so dela na tem slovenskem področju zaupali Italijanom, ker so slovenski strokovnjaki odklonili svojo pomoč».

«Mnogokrat govorim z Rencom», tako je pripomnil častnik, «da bi ga ponovno pridobil za delo pri gozdarskem oddelku, vem, da bi nam bile njegove izkušnje in njegova tehnična sposobnost zelo koristile. Če se bo slovenski strokovnjak do določenega roka vrnil in izjavil, da je pripravljen sodelovati z Zavezniško vojaško upravo, mu bomo zelo radi znova zaupali vodstvo pri pogozdovanju, kakor tudi druge gozdarske načrte».

Tako stojijo stvari. Medtem pa Zavezniška vojaška uprava nadaljuje svoje delo v Bošketu.

Začetek akademskega šolskega leta

Včeraj popoldne so se zbrali slušatelji tržaške univerze in njihovi prijatelji v dvoranj glavnega stana Zavezniške vojaške uprave, da bi slišali otvoritveni govor polkovnika Alfreda C. Bowmana in rektorja univerze.

Polkovnik Bowman je v svojem govoru najprej opravičil polkovnika Washburna, načelnika prosvetnega oddelka pri zavezniški komisiji za Italijo, ki bi moral na zborovanju govoriti, pa zaradi težav, ki so nastopile na poti, ni mogel pravočasno priti. Nato je med odobravanjem dejal: «To je peta univerza, ki jo otvarjam, toda ta se razlikuje od vseh drugih v dveh pogledih: prvič je mlajša, drugič pa so čepice študentov bolj pestre. Pomanjkanje tradicij pa nudi tržaški univerzi možnost, da se lahko razvije v posebno svojstveno obliko».

Nato je vstal in spregovoril rektor, ki je pričel s pripombo, da so se mogli navzoči po dvajsetih letih pritiska in petih letih vojne spet brez strahu zbrati. Nato je počastil spomin tistih slušateljev, ki so jih ustrelili ali odpeljali v koncentracijska taborišča.

S to slovesnostjo so začeli na tržaški univerzi novo šolsko leto.

Sprememba rodbinskih imen

Obveščamo vse prebivalstvo, da pripravlja Zavezniška uprava ukaz, ki bo v kratkem objavljen in prinaša olajšave glede sprememb rodbinskih imen.

Po tem postopku bo spremembe lažje opraviti, kakor po prejšnjih zakonih.

Dokler ta ukaz ne stopi v veljavo, bodo prosilcem izdajali osebne izkaznice ter uradne listine s sedanjimi imeni.

Prihod ameriškega parnika v tržaško pristanišče

Po poročilu iz Rima, ki ga je dal «War Shipping Administration», bo pripeljal v Trst okoli 1. decembra parnik «Zona Gale» s 3.388 tonami skupnega tovora; poleg tega bo na krovu 240 ton krme in 364 glav živine.

Gledališče Fenice

V soboto zvečer je bila prva predstava skupine «Tournèe Seguin». Skupina je nastopila z najrazličnejšimi varietejskimi točkami, ki so zelo ugajale občinstvu, ki je do zadnjega kotička napolnilo dvorano. V nedeljo sta bili dve predstavi z enakim uspehom.

Dovoljenja za vožnje z motornimi vozili

«Licensing and Registration Branch» oddelek policije za Julijsko krajino sporoča, da bo od 25. novembra do 10 decembra 1945 sprejemal prošnje za dovoljenja za vožnjo z motornimi vozili, in sicer za dobo od 1. januarja do 31. marca l. 1946. Po tem datumu ne bodo več sprejemali prošenj.

Obrazce za prošnjo daje imenovani oddelek policije za Julijsko krajino, 13. korpus (Justična palača v Trstu, soba št. 86). Prošnjo, ki naj bo po možnosti izpolnjena s strojem, mora izročiti lastnik osebno s potrdilom o bivanju, s staro dovolilnico in «foglio complementare»; po vpogledu bodo listine vrnili.

Če je motorno vozilo last kakšne tvrdke ali družbe, je namesto potrdila o bivanju potrebno potrdilo Trgovske zbornice; prošnjo mora izročiti pooblaščeni zastopnik firme.

Lastniki vseh vozil z nosilnostjo več kot 1 tone, se morajo, preden prinesejo prošnjo, zglasiti na ZVU, uradu za prevoze, v ulici Dante št. 5, kjer bodo dobili potrdilo, če so vpisani v ta urad in zadostujejo vsem določbam ZVU, ki jih zahteva v razglasu št. 25.

Obrazec za prošnjo je treba plačati 50 lir, nadaljnih 100 lir pa je treba plačati za vsako dovoljenje.

Nastop angleške pevke

V soboto je nastopila v tržaškem gledališču Rossetti gospodična Gracie Fields pred veliko množico vojakov. Fieldsova je ena najbolj znanih angleških pevk varieteja, kina in radija.

To pot so jo poslušali britanski vojaki, ki so gledališče dobesedno natrpali. Svoji rojakinji so izrazili navdušeno dobrodošlico. Gracie Fieldsova je prispela v Trst po gostovanjih v vojaških taboriščih, bolnicah in gledališčih, v raznih krajih Italije.

Gospodična Fields je pela včeraj v Vidmu, danes pa bo nastopila pred ameriškimi vojaki, ki so nastanjeni v Gorici.

Obvestilo

Zveza primorskih partizanov javlja, da garibaldinec Belcastro Emilio (Furia), ki je pripadel odredu «Miniussi», nima ničesar skupnega z lažnim Furia, zločincem, ki je zapleten v roparski napad v ulici Gatteri.

GORICA

Seja Pokrajinskega sveta

Predsednik področja, odvetnik Hugues je prisostvoval osmi seji Pokrajinskega sveta za goriško področje, ki je bila v soboto popoldne in ji je predsedoval predsednik de Braunizer.

Na seji so razpravljali med drugim o naslednjih vprasanjih:

«O zopetni vzpostavitvi mestnega avtobusnega prometa; o telefonskih linijah, ki naj se vzpostavijo kakor so bile pred vojno; o prošnji ZVU za ukinitev splošnega ukaza št. 19.; nadalje so ustanovili pomožen odbor za pokrajino, ki naj sodeluje in nadzoruje delo raznih ustanov itd; določili so nov enoten delovni red za javne urade in končno so sklenili, da bodo uredili in znižali cene mesu.

Izdajanje osebnih izkaznic

V sredo 28. t. m. bodo dokončno končali z izdajanjem osebnih izkaznic v uradu v ulici Roma št. 3. Vsi tisti, ki še zdaj niso zamenjali potrdila o vpisu in tisti, ki še sploh niso dobili osebnih izkaznic, naj to v lastno korist store nemudoma.

Tisti, ki zaradi bolezni ali iz drugih vzrokov niso mogli priti po osebne izkaznice v urad v ulico Roma, naj javijo po telefonu (številka 17) svoje ime in primek in prebivališče.

Vsak kdor ne bo imel osebne izkaznice ali potrdila o prijavi, bo kaznovan po Zavezniškem vojaškem sodišču, kakor je to določeno v Splošnem ukazu št. 14, členu št. 5.

Omejitev uporabe električnega toka

V soboto je v večernih urah za dalj časa zmanjkalo električnega toka. Po pojasnilih, ki so jih dobili iz električne centrale, bodo morali prekiniti električni tok v večernih urah še v nekaterih drugih predelih mesta, dokler ne bodo našli načina, kako omejiti uporabo električnih pečic in se tako izogniti težkim poškodbam na električnih napravah. Prebivalci, ki bodo na ta način težko prizadeti, naj sodelujejo tako, da vsaj v večernih urah, med peto in osmo, uro ne bodo uporabljali električnih pečic.

Električna centrala se nadalje pritožuje nad nedovoljeno uporabo električnega toka, zaradi česar bo v kratkem izvršila natančno kontrolo. Kogar bodo zasačili pri kraji toka, bo prijavljen brez usmiljenja.

PREHRANA

Delitev vžigalic

Krajevno skladišče sporoča, da bodo danes in torek, 27. t. m., razdeljevali v dopoldanskih urah določeno količino vžigalic kot dodatek izrednemu razdeljevanju. Prodajalci monopolskih predmetov naj si jih nabavijo za svoje odjemalce.

Sol za klanje prašicev

Sepral sporoča lastnikom prašičev za zakol sledeče: po zakolu mora lastnik izpolniti na uradu za živilske izkaznice obrazec, iz katerega bo razvidna živa teža zaklanega prašiča; urad bo na podlagi javljene teže izdal nakazilo za sol.

Redna vožnja mestnih avtobusov

V soboto 1. decembra, bo obnovljen promet z mestnimi avtobusi, ki bodo vozili na treh progah, in sicer z glavne postaje na trg Catterini, potem Gorica — Solkan in Gorica — Lučje (Lucinico).

Na progi glavni kolodvor — trg Catterini bodo vozili avtobusi po naslednjem voznem redu: s trga Catterini: 6,15; 7,40; 8,30; 13,25; 14,20; 16,10; 17,40; 18,50; 19,30.

Z glavnega kolodvora: 6; 6,40; 7,35; 8; 12,30; 14; 14,50; 16,20; 17,30; 18,10.

Ta vozni red velja za delavnike in praznike. Voznina velja 5 lir.

Gorica-Solkan: iz Gorice, trg Zmage: 7,15; 12,30; 14,30; 19.

Iz Solkana, Glavni trg: 7,40; 13,15; 14,50; 19.20.

Ob nedeljah avtobus na tej progi ne bo vozil. Voznina velja 8 lir.

Gorica-Lučje: iz Gorice, izpred kavarne Garibaldi: 7,15; 12,30; 19.

Oblasti, državne ustanove, urade in združenja vabimo, da svoja sporočila in vesti oddajo v uredništvu najkasneje do 13. ure. Uredništvo za Gorico je na korzu Verdi št. 30, prvo nadstropje.

Avtobus Gorica-Bologna

Od torka 27. t. m. bo vozil avtobus, ki je do zdaj vozil samo do Padove, tudi do Bologne. Vozni red je naslednji: odhod iz Gorice ob torkih in petkih ob 6. uri; odhod iz Bologne ob sredah in sobotah ob 8. uri.

Avtobus ima zvezo z vlaki iz Florence, Rima in Barija.

RADIO

Ponedeljek, 26. novembra

16 prenos iz Vidma; 18.30 obvestila svojcem; 19 ženska ura (slov.); 19.30 operna glasba; 20 poročila v slovenščini; 20.15 poročila v italijanščini; 20.30 glasba za delavce; 21 pestra glasba; 21.10 prenos iz Vidma; 22 deklamacije; 22.15 lahka glasba; 23 vesti v italijanščini; 23.10 vesti v slovenščini; 23.20 oddaja za bivše internirance (slov.).

Torek, 27. novembra

7 glasba za dobro jutro; 7.15 poročila v slovenščini; 7.30 poročila v italijanščini; 7.55 pestra jutranja glasba; 10 prenos iz Vidma; 12.45 poročila v slovenščini; 13 poročila v italijanščini; 13.15 jazz orkester Luttazzi; 13.45 predavanje; 14 pregled vesti in plošče; 16 prenos iz Vidma; 18.30 obvestila svojcem;

Rešitev sobotne križanke št. 18

Vodoravno: 1. peteršilj; 2. ol, Dak. (Dakota), se; 3. vezir; 4. te, abs. (absoluten), ud; 5. Ufa, Spa; 6. generator; 7. ata, olj; 8. Li (litij), eta, ne; 9. Kropa; 10. ko, osa, R. J. (Romaine Jules); 11. anastrofe.

Navpično: 1. Portugalska; 2. efeti, on; 3. Ana; 4. Edea, Eros; 5. razboritost; 6. škis, apar; 7. sto; 8. L. S. (loco sigilli - prostor za pečat), Upoln, R. F. (Republique Française); 9. jezdarjenje.

Glavni urednik:
PRIMOŽ B. BRDNIK
Izdaja A. I. S.

ZABAVNI KOTIČEK

HUMOR

LJUBEZNIVO

Gost gospodu z lasuljo: «Nikakor ne morem razumeti, kako morete nositi na glavi lase drugega moškega!»

«O, saj tudi vi nosite volno druge ovce na sebi!»

STRTO SRCE

«Poglejte, tale gospodična je mojemu nečaku srce strla».

«Kaj, ali ga je zavrnila!»

«Narobe, dva dni potem, ko je razdrl zaroko, je podedovala milijon».

SALONSKI ZDRAVNIK

Doktor Griža je priljubljen zdravnik za dame višjih krogov. Kadar utegne, skoči k svojim pacientkam na galanten pomenek in jih povpraša po počutju in ne varčuje s pokloni. Te dni je pozvonil pri gospe Krtinčkovi. Na pragu ga je pa sprejela njena spletična z besedami: «Milostivi je silno žal, da vas ne more sprejeti, prav danes se nekam slabo počuti..»

IZ OTROŠKIH UST

Mati: «Za božjo voljo, Janez, kako da si tako strgan? Saj imaš v obleki luknjo pri luknji!»

Janez: «Oh, mama, šli smo se trgovce, pa sem bil jaz švicarski sir».

GLEDALIŠKA SKUSNJA

Režiser: «Naslednje dejanje, gospoda, se odigrava pri dvajsetih stopinjah mraza. Ne pozabite torej, nastopiti v kožuhu ali vsaj v debelem plašču!»

Igralec: «Gospod režiser, jaz nimam plašča, ali bo zadostovalo, če se toplo podobečem?»

ANEKDOTE

NAJ POZRE SE...

Znameniti angleški zdravnik John Abernethy, znan po svoji redkobesednosti ni mogel trpeti, da bi ga kdo ponoči budil.

Nekoč so ga o polnoči klicali k bolniku. Ravno ko se je vrnil in hotel iznova leči, je hišni zvonec spet pozvonil.

«Kaj je?» je jezno vprašal zdravnik.

«Gospod doktor hitro, hitro, moj sin je požrl miš», je bil boječ odgovor.

«Recite mu», je divje zavpil Abernethy, «naj še mačko požre, mene pa pustite pri miru!»

In je ostal doma.

OBRNJENO RAZUMEVANJE

Ob priliki neke velike pojedine, ki so bile v stari Franciji tako običajne, se je zgodilo, da sta dobila vabilo na tako prireditev tudi dva osebna literarna nasprotnika, suhi in zbadljivi Voltaire in rejeni, za dobro hrano vneti Piron. Posadili so ju za mizo mimo vsega še tako, da sta si sedela nasproti. In medtem ko je Piron z velikim užitkom rezal svojo pečenko, je dejal: «Znano in že mnogokrat potrjeno dejstvo je, da prav duhoviti ljudje radi obilno in dobro jedo».

«Aha, gospod Piron», se je brž oglasil Voltaire, «potem jeste vi vedno radi obilno in dobro le zato, da bi zbudili mnenje, da ste duhoviti».

PLAVOSI STRUP

Peter ves zasopel priteče o polnoči na stražnico: «Gospoč stražnik, ukradli so mi listnico!»

«Kakšna je pa bila?»

Peter sramežljivo: «Plavolasa in vitka».

KDO UGANE

PREMETENI RAČUNAR

Janko in Peter, mlada vrtnarska pomočnika pri nekem veleposestniku, sta dobila sledeče naročilo: očistita naj 200 sadnih dreves na obeh straneh drevoreda, ki veže veleposestvo z vasjo.

Hišni gospodar je še dodal: «Janko, vi očistite drevesa od 10-20, 30-40, 50-60, 70-80 in tako dalje, medtem ko vi, Peter, označite ostale!»

Janko je vzel povelje nemo na znanje, mali, okrogli računar Peter pa se je veselil. Zakaj?

RESITEV:

Stevilke 10-20 obsegajo 10, odnosno 11 dreves. Janko more, ker gre za 10 takih skupin, označiti 110 dreves, Peter pa samo 90.

KOLIKO IMA VSAK KROMPIRJA

Tonček in Tinka gresta s polja otovorjena s krompirjem. Med potjo se Tinka ustavi, stoka in trdi, da mora nositi dosti več krompirja kakor Tonček, nakar ji ta odgovori:

«Zelo se motiš: moral bi celo, če bi mi ti odstopila samo eno kilo od tvojega krompirja, nositi dvakratno tvojo težo, če bi pa prejel od tebe dve kili, tedaj bi imel celo trikrat več kakor ti. Če bi dal tebi od svojega krompirja eno kilo, tedaj bi nosila oba enako težko.»

Koliko krompirja je nosil vsak?

RESITEV:

Tinka je morala nesti pet kilogramov, Tonček pa sedem kilogramov krompirja.

DVE TRDITVI

Janez trdi: «Peljem se samo enkrat v letu k svojemu bratu Petru!»

Peter trdi: «Vidim svojega brata dva dni v letu, resnično!»

Ali si ti dve trditvi nasprotujeta?

RESITEV:

Ne. — Janez pride vsako leto na Silvestrovo (31. decembra) na obisk h svojemu bratu Petru in se prihodnji dan, na Novo leto (1. jan.) spet odpelje. Janez se torej samo enkrat na leto pelje k Petru, nameč na Silvestrovo, vidita pa se dva dni v letu, namreč na 1. januar in 31. december.

CARLOS P. ROMULO 25.

PADEC FILIPINOV

Celo Barnick se ne more spomniti njihovih imen — imen svoje lastne posadke!

Barnick je pognal motor. «Stara gos» se je začela stresati na tako cuden način, da so nam zašklepetali zobje.

«Prenehajte že stresati letalo», je rjovel Barnick na nas s svojega sedeža.

Vsi smo se oglasili kot v zboru, da od nas nihče ne ziblje letala.

Pozneje smo izvedeli, da je bil v trenotku, ko smo odhajali, na Bataanskem polotoku potres, ki je trajal minuto. Ta je stresal našo «Staro gos».

Ničesar nismo pogrešili to noč, razen mogoče poplave.

Toda še vedno nismo vedeli, če bo letalo vzdržalo. «Stara gos» se je napenjala in škripala in odskakovala po razruvanem letališču. Posrečilo se ji je priskakljati tako, da ji je veter pihal nekoliko v hrbet; pognal jo je hitreje po letališču. Potem se je odlepila od zemlje — bila je nad vodo — plavala je nekaj pednjev nad Manilskim zalivom!

Barnick se je okrenil nazaj na svojem sedežu in zarjovel na mene: «Polkovnik, vi ste zadnji človek, ki zapušča Bataan!»

Japonski žarometi so nas ujeli v svoje svetlobne stebre. Beli stožci so iskali po nebu in končno nas ujeli v križ, da nas je oslepila njihova bela svetloba. «Stara gos», tako slavnostno osvetljena, je morala biti videti kot tista letala po zabavnih parkih, ki visijo na žicah ter se v njih prevažajo otroci.

Japonski topovi so začeli grmeti pod nami.

Nekaj krogel je zažvižgalo okoli naših kril. Dve sta jih tudi predrli, toda to smo izvedeli šele pozneje. Svetloba in brup sta nas tako zmešala, da nismo niti opazili, da je naša «Stara gos» zadeta.

Eden izmed posadke je pogledal skozi okence in zakričal: «Saj nas tudi naši obstreljujejo!»

Pogledal sem skozi okno in videl, da ima prav. Spoznal sem krogle, ker je po vsakem tretjem strelu sledila svetlobna raketa, kot smo jih bili že uporabljali na Bataanu. Naši fantje tam doli na polotoku niso imeli nobene možnosti, da bi spoznali našo resiteljico, «Staro gos». Bilo jim je samo po sebi umevno, da smo sovražno letalo. Tako so pomagali Japoncem, ki so nas hoteli uničiti!

Hitro mi je prišla na misel kratka molitvica za zahvalo, da so naši strelci tako utrujeni, da niso sposobni zadeti letala. Prav tako sem se veselil, da ni bilo v bližini nobenega japonskega letala.

Bilo je kot v kakšnih neumnih sanjah, kjer vas nekdo lovi, pa ne morete bežati, ali pa če bežite, ne pridete nikamor naprej. Nismo se mogli dvigniti v višino. «Stara gos» se je zibala v zraku na višini kakšnih tridesetih metrov nad vodo. Barnick nam je podal listek, na katerem je bilo napisano: «Vrzite ven vso prtljago! Pohitite!»

Prečitali smo sporočilo pri svitu žepne svetiljke. Vse smo zmetali iz letala. Videli smo, kako Japonci streljajo na naše vojake, ki so stali v vodi. Vrgli smo iz letala našo prtljago, naše tanke čelade, naša padala, celo naše orožje. Bilo mi je zelo žal za moj revolver. Dobro mi je služil na Bataanu.

Preden sem vrgel svojo prtljago iz letala, sem segel po sliko svoje žene in sveženj tipkanega dnevnika, katerega sem pisal na Corregidorju. Potisnil sem si te stvari za srajco. Pustil sem si torbo za listine, ker so bile v njej važne stvari. Med njimi so bila tudi pisma mojih prijateljev, ki so mi jih zaupali v predoru na Corregidorju.

Izguba naše prtljage je po vsem videzu dala «Stari gosi» novo veselje do življenja. Dvignila se je višje — na petdeset metrov! Zibali smo se dalje nad temno globino morja; pod seboj smo zagledali temno grmado, bil je Corregidor. Leteli smo že izven dosega topov in dolgih pramenov svetlobe japonskih žarometov.

Barnick je preklinjal tako glasno, da smo ga slišali spodaj v trupu. Zdelo se mi je, da nekaj ni prav z vijakom. Voziti letalo na nizki višini in pri nizki brzini je prav tako nerodna zadeva kot voziti avtomobil z veliko brzino po gorski ozki poti. Naenkrat si lahko v jarku ali padeš preko v prepad.

Eden izmed članov posadke se je sklonil k meni in mi pošepetal: «Povejte, polkovnik, ali ste vedeli, da Barnick ni še nikdar letel s pomorskim letalom. Prav dobro si bo zapomnil dan, ko je moral pregledovati z žepno svetilko kazalce raznih merilcev in v temi iskati vzvode!»

Nisem odgovoril. Bil sem preveč utrujen, da bi govoril.

Toda vendar sem pogledal in bilo je res. Barnick je bil sključen nad nadzornimi napravami pred sedežem, kjer je sedel častnik, ki je opravljal službo navigatorja; držal je v roki žepno svetilko, z drugo pa je vodil letalo.

To je bila blazna vožnja. Čim več smo porabili bencina, tem lažja je postajala naša «Stara gos». Končno smo prišli na višino kakšnih sto metrov. Skrpano letalo je tiho plulo skozi temno in oblačno noč.

* * *

Minevale so minute, minevale so ure, toda še vedno smo leteli. Zaspal sem. Glavo sem imel naslonjeno na trebuhu enega izmed svojih tovarišev na tem čudnem poletu. Zelo čudno, kako sem le uspel zaspati v tako nenavadnem položaju in prostoru.

(Nadaljevanje prihodnjič)